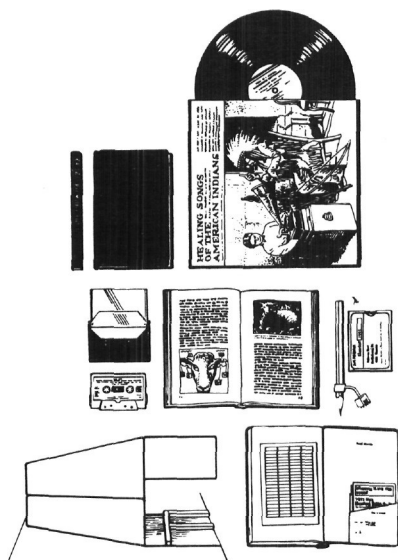

OPHAVSRETSLIGT

BIBLIOTEKSVEDERLAG

5. DELBETÆNKNING

*fra udvalget vedrørende revision af
ophavsretslovgivningen*

BETÆNKNING NR 1038
KØBENHAVN 1985

Forsidevignet: Claus Deleuran
ISBN 87-503-5489-2
Stougaard Jensen/København
Ka 00-51-bet.
Oplag: 1500 expl.

INDHOLD

	Forord	5
	Sammendrag	9
1	Den gældende biblioteksafgiftsordning	13
2	Ophavsretslovgivningen	17
3	De ophavsretlige konventionsforpligtelser	19
4	Forholdet mellem den eksisterende biblioteksafgift og de ophavsretlige konventioner	21
5	Forholdet mellem en ophavsretlig biblioteksafgift og de ophavsretlige konventioner	25
6	Forholdet til EF-retten	35
7	Biblioteksafgiftsordninger i udlandet	38
8	Konsekvenser af en ophavsretlig biblioteksafgift	43
8.1.	De omfattede værker og præstationer	43
8.2.	Den berettigede personkreds	46
8.3.	Biblioteksudlån m.v. som ophavsretlig udnyttelsesform	51
8.4.	De omfattede biblioteker	56
8.5.	Den rettighedsmæssige etablering af en ophavsretlig biblioteksafgift	58
9	Udvalgets konklusion vedrørende en ophavsretlig biblioteksafgift	61

10	Flertallets udkast til lovbestemmelser	66
11	Bemærkninger til forslaget	68
	Bilag.	

Forord.

Udvalget vedrørende revision af ophavsretslovgivningen blev nedsat af ministeren for kulturelle anliggender i maj 1976. Udvalget har til opgave at foretage en gennemgang af lovgivningen om ophavsret, dvs. loven om ophavsret til litterære og kunstneriske værker og loven om retten til fotografiske billeder, samt at fremkomme med de forslag til ændringer i denne lovgivning, som skønnes påkrævede eller ønskelige, navnlig under hensyn til den teknologiske udvikling og den øvrige samfundsudvikling, der har fundet sted siden lovenes vedtagelse i 1961.

Udvalget har hidtil afgivet fire delbetænkninger:

I januar 1981 publiceredes udvalgets 1. delbetænkning: Licenskonstruktioner og fotokopiering, betænkning 912/1981, i april 1982 publiceredes den 2. delbetænkning: Båndafgifter - sanktioner - påtale, betænkning 944/1982, i december 1982 publiceredes den 3. delbetænkning: Beskyttelse af kunstneriske præstationer, betænkning 962/1982 og i februar 1984 publiceredes den 4. delbetænkning: Film- og videospørgsmål, betænkning 1000/1984. For nærmere oplysninger om udvalgets arbejde med disse emner henvises til disse betænkningers forord.

Udvalget påregner senere at afgive delbetænkning om i hvert fald visse af følgende emner: Beskyttelsen af billedkunst og fotografier, beskyttelsen af edb-programmer, databaser og integrerede kredsløb samt arbejdstageres ophavsrettigheder. En afsluttende betænkning påregnes afgivet i 1986/87.

Om baggrunden for afgivelsen af nærværende delbetænkning skal følgende oplyses: I 1978, da biblioteksafgiften var genstand for indgående overvejelser i det af kulturministeren nedsatte bogudvalg, udarbejdede ophavsretsudvalget et notat om en ophavsretlig biblioteksafgift af 19. september 1978. Heri drøftedes navnlig den dagældende afgiftsordnings forenelighed med de internationale ophavsretskonventioner og de konventionsmæssige forhold ved indførelsen af en ophavsretlig biblioteksafgift. Et flertal i udvalget udtalte sig positivt med hensyn til at indføre en sådan

afgift, men udvalget stillede dog ikke forslag herom. På basis af Bogudvalgets arbejde skete der i foråret 1982 en revision af biblioteksafgiften, og under drøftelserne i folketingets kulturudvalg gav kulturministeren tilsagn om at ville anmode ophavsretsudvalget om at fortsætte arbejdet med en ophavsretlig biblioteksafgift og herunder belyse konsekvenserne af en sådan ordning. Udvalget blev herefter ved kulturministerens skrivelse af 1. september 1982 anmodet om at fremkomme med en betænkning herom. I ministerens skrivelse anførtes bl.a.:

"Betænkningen bør indeholde forslag med bemærkninger til de for ordningens gennemførelse nødvendige lovbestemmelser og redogørelse for udvalgets tanker om afgiftsordningens nærmere udformning og dens konsekvenser. For at udvalgets forslag skal kunne tages i betragtning ved lovrevisionen i folketingsåret 1985/86, vil det være ønskeligt, at betænkningen kan foreligge senest omkring årsskiftet 1984/85.

Det skal tilføjes, at ministeriet stadig er af den opfattelse, som der allerede blev givet udtryk for i skrivelse af 23. januar 1980 til udvalget, at der ikke bør gennemføres en nyordning for så vidt angår biblioteksafgiften, der gør det muligt for ophavsmændene eller deres organisationer at hindre udlånet fra offentlige biblioteker af udgivne eksemplarer af ophavsretligt beskyttede litterære værker, musikværker eller kunstværker.

Jeg kan endelig oplyse, at jeg har til hensigt at søge nedsat to arbejdsgrupper, der skal undersøge, på hvilke måder man praktisk/teknisk vil kunne tilrettelægge afgiftsordningen for udlånet fra folke- og skolebibliotekerne af henholdsvis kunstværkseksemplarer og grammofonplader."

De i ministerens skrivelse nævnte arbejdsgrupper blev nedsat den 8. marts 1984, og det blev pålagt dem at arbejde snævert sammen med nærværende udvalg. Dette samarbejde er formidlet gennem de to gruppers formand, bibliotekskonsulent Anna Johansen, der tillige er medlem af nærværende udvalg.

Udvalget har ved denne delbetæknings afgivelse følgende sammensætning:

Professor, dr.jur. Mogens Kocktvedgaard (formand)

Advokat, direktør Jens Buhl

Direktør i Danmarks Radio Erik Carlsen

Professor, direktør Halvor Lund Christiansen

Administrator Svend Erichsen

Advokat Bjørn Høberg-Petersen

Bibliotekskonsulent Anna Johansen (Fællesudvalget for folkebiblioteker og forskningsbiblioteker), beskikket den 30. maj 1984 i stedet for biblioteksinspektør Ole Koch.

Kontorchef i Danmarks Radio Britta Kümmel

Direktør Flemming Leth-Larsen (Danske Dagblades Forening)

Advokat Erik Mohr Mersing (Den danske Forlæggerforening)

Grafikeren Vera Myhre (Akademirådet), beskikket den 5. juli 1984 i stedet for maleren Knud Hvidberg

Fuldmægtig Johannes Nørup-Nielsen (ministeriet for kulturelle anliggender)

Landsretssagfører Jan Schultz-Lorentzen

Advokat, jur.dr. Jytte Thorbek (Dansk Folkeoplysnings Samråd)

Kontorchef Niels Thyge (undervisningsministeriet)

Udvalgets sekretær er stipendiat Jørgen Blomqvist, Det retsvidenskabelige Institut A ved Københavns universitet.

Medlemmerne Jens Buhl, Halvor Lund Christiansen, Svend Erichsen, Bjørn Høberg-Petersen og Jan Schultz-Lorentzen udgør sammen

forretningsudvalget i de ophavsretlige organisationers samarbejdsforum, Kasetteudvalget. Disse medlemmer repræsenterer i fællesskab samtlige de 27 organisationer, som indgår i dette udvalg.

Udvalgets arbejde sker i nær kontakt med de tilsvarende udvalg i Finland, Norge og Sverige. Formænd og sekretærer i de nordiske udvalg afholder, med deltagelse af en observatør fra Island, jævnligt møder, hvor de aktuelle lovgivningsspørgsmål forhandles. Nærværende delbetænkning har været forelagt under disse drøftelser,, men der har ikke været ført realitetsforhandlinger herom. Årsagen hertil er, at spørgsmålet indtil videre ikke er drøftet i de andre landes udvalg. Med hensyn til det kommende arbejde hersker der i alt væsentligt nordisk enighed om prioriteringen, og udvalgene tilstræber så vidt muligt at publicere delbetænkninger om de enkelte emner samtidigt.

Ved vedtagelsen af nærværende delbetænkning har udvalget afholdt 77 møder.

København, den 15. februar 1985

Jens Buhl	Erik Carlsen	H. Lund Christiansen
Svend Erichsen	Bj. Høberg-Petersen	Anna Johansen
M. Kockvedgaard (formand)	Britta Kümmel	Fl. Leth-Larsen
Erik Mohr Mersing	Vera Myhre	J. Nørup-Nielsen
J. Schultz-Lorentzen	Jytte Thorbek	N. Thye

/Jørgen Blomqvist

Sammendrag.

Hvert år udbetaler staten et vederlag til danske forfattere **m.fl.** for bibliotekernes brug af deres bøger. Reglerne om denne udbetaling findes ikke i ophavsretslovgivningen, men derimod i en selvstændig lov (lov nr. 307 af 9. juni 1982 om biblioteksafgift). Biblioteksafgiften adskiller sig på flere måder fra de normale ophavsrettigheder, og der har i en årrække været rejst kritik af forskellige forhold i så henseende. Eksempelvis kan nævnes, at der ikke udbetales vederlag for andre værker end dem, der indgår i bøger eller lydbøger. Bibliotekernes udlån og brug af billedkunst samt af grammofonplader og bånd med musikindspilninger udløser således ikke afgift. Endvidere udbetales der kun vederlag for bøger registreret under én ophavsmand. F.eks. kan en bog være katalogiseret enten under forfatter eller under komponist/illustrator, og det er i så fald den, under hvis navn bogen er registreret, der er berettiget til afgift.

I forbindelse med revisionen af disse regler i 1982 anmodede kulturministeren udvalget vedrørende revision af ophavsretslovgivningen om at afgive en betænkning om indførelse af en ophavsretlig biblioteksafgift og herunder belyse konsekvenserne af en sådan ordning.

I betænkningens afsnit 1 og 2 beskrives henholdsvis den gældende biblioteksafgift og hovedlinierne i ophavsretten. Det fremgår bl.a. heraf, at en ophavsretlig biblioteksafgift i givet fald indebærer en udvidelse af ophavsmændenes rettigheder over de eksemplarer, der gennem offentligt salg er bragt ud i omsætningen. Efter de nugældende ophavsretlige regler må disse eksemplarer nemlig udlånes ganske frit. Under denne mere lovtekniske formulering ligger det egentlige hovedspørgsmål: Skal ophavsmændene alene være henvist til et af en offentlig myndighed fastsat "vederlag", eller skal de have en lovbestemt rettighed, der kan gøres til genstand for forhandling?

Udvalget drøfter først de krav, som de internationale konven-

tioner på ophavsrettens område stiller til den danske lovgivning. Hovedvægten lægges navnlig på konventionernes hovedregel om, at de tilsluttede stater ikke må behandle statsborgere fra andre konventionsstater ringere, end man behandler sine egne statsborgere (kravet om national behandling). I afsnit 4 undersøger udvalget, om de gældende regler, hvorefter der som hovedregel kun udbetales biblioteksafgift til danske statsborgere, er i overensstemmelse med dette krav. Udvalget når frem til, at biblioteksafgiften ikke kan betragtes som en ophavsretlig beføjelse i konventionernes forstand, og den er derfor ikke omfattet af kravet.

I afsnit 5 drøftes det tilsvarende spørgsmål i relation til en ophavsretlig biblioteksafgift, og udvalget kommer herved frem til, at en sådan rettighed er så atypisk i forhold til de øvrige ophavsrettigheder, at den ikke uden videre kan være omfattet af kravet om national behandling. Udvalget anser det for at være foreneligt med konventionerne, at man kun tillægger udenlandske ophavsmænd ret til afgift, hvis danske ophavsmænd i de pågældende lande har krav på en tilsvarende afgift (krav om materiel gensidighed). I afsnit 6 lægger udvalget til grund, at et sådant krav tillige vil være medholdeligt efter EF-traktaten.

Et flertal i udvalget stiller forslag om, at man ændrer den eksisterende biblioteksafgift til en ophavsretlig vederlagsordning for bibliotekernes udlån af ophavsretligt beskyttede værker. Man peger herved bl.a. på, at et ophavsretligt biblioteksvederlag vil kunne bidrage til en afhjælpning af en række af de urimeligheder og skævheder, som præger den nugældende lovgivning. Flertallet foreslår, at vederlaget etableres som en aftalelicens, dvs. en ordning som forudsætter, at der indgås kollektive aftaler mellem bibliotekerne og en fællesorganisation for rettighedshaverne. Aftalelicensen betyder, at en sådan aftale tillige får bindende virkning for de rettighedshavere, som står uden for organisationen. Flertallet lægger herved vægt på, at denne ordning vil medføre, at brugsbetingelserne og vederlaget bliver genstand for frie forhandlinger mellem ophavsmændene og det offentlige. Desuden vil den muliggøre, at rettighedshaverne selv overtager administrationen af vederlaget. De vil derved selv

kunne afgøre, hvor store ressourcer de ønsker at bruge på de optællinger m.v., som er en forudsætning for vederlagets fordeling.

Blandt konsekvenserne af flertallets forslag kan iøvrigt nævnes, at alle biblioteker, som udlåner bøger m.v. offentligt, vil blive omfattet, hvilket bl.a. vil berøre forskningsbibliotekerne. Endvidere vil vederlagskrav kunne rejses for alle typer af beskyttede værker, og der vil følgelig også kunne kræves vederlag for udlån af billedkunst samt af grammofonplader og kassettebånd med musik osv. Som udgangspunkt vil vederlagsretten omfatte alle ophavsmænd, uanset om der har været flere om et værk, og uanset om indsatsen eventuelt måtte bestå i en bearbejdelse eller oversættelse af et allerede foreliggende værk. Fastsættelsen af de nærmere praktiske begrænsninger vil være op til rettighedshavernes egen afgørelse.

Et mindretal er enig med flertallet i, at en ophavsretlig biblioteksafgiftsordning ville kunne bidrage til afhjælpning af en række principielle mangler ved den gældende vederlagsordning. Man kan imidlertid ikke tilslutte sig flertalsforslaget, da det i sin principale variant vil indebære forbudsmuligheder for rettighedshaverne, som vil stride mod den i Danmark rodfæstede tradition for et frit biblioteksudlån. I stedet finder mindretallet, at en eventuel ophavsretlig ordning bør udformes som en aftalelicens kombineret med tvungen voldgift eller som en generel licensordning, der udelukkende giver ophavsmænd og andre rettighedshavere en ret til vederlag. Herudover fremgår det af mindretalsudtalelserne, at man finder, at der er såvel administrative som økonomiske problemer forbundet med flertallets forslag.

1. Den gældende biblioteksafgiftsordning.

Siden 1946 har det offentlige betalt et vederlag til danske forfattere m.fl. for den brug af deres værker, som sker ved bibliotekernes benyttelse af bøger. Den nugældende hjemmel herfor findes i lov nr. 307 af 9. juni 1982 om biblioteksafgift, som ændret ved lov nr. 197 af 25. maj 1983.

Før vedtagelsen af den nugældende lovgivning fandtes hjemmelen i loven om folkebiblioteker m.v. Oprindeligt var afgiften fastsat som en bestemt procentdel (6%) af det årlige driftstilskud fra staten til folke- og skolebibliotekerne. Afgiften fordeltes forholdsvis mellem de berettigede, således at antallet af berettigede fik indflydelse på det beløb, som tilkom den enkelte. I 1975 forlod man dette system og gik over til at yde et bestemt, pristalsreguleret vederlag for hvert bind, hvormed forfatterne var repræsenteret i folke- og skolebibliotekerne.

Dette princip blev for så vidt fastholdt ved gennemførelsen af den gældende lov, men samtidig blev det modificeret, idet der blev indført et system med degressive satser. Det betyder, at en forfatter med få bind i bibliotekerne får forholdsvis meget pr. bind, mens en forfatter med mange bind får forholdsvis mindre pr. bind.

Berettigede til afgift efter den gældende lovs § 1 er forfattere, komponister, billedkunstnere, fotografer og andre, hvis værker i bogform samt lydbøger (båndoptagelser af litterære værker) benyttes i bl.a. folkebiblioteker og folkeskolens biblioteker. Med hjemmel i loven er der fastsat nærmere regler i bekendtgørelse nr. 636 af 14. december 1983 om biblioteksafgift. Det fremgår af denne bekendtgørelses § 2, stk. 5, at der kun udløses afgift for bøger og lydbøger, der er indført i bibliotekernes kataloger under ophavsmandens navn, og som ikke indeholder bidrag af andre ophavsmænd i samme kategori (forfatter, komponist, billedkunstner, fotograf, osv.). En følge heraf er, at bibliotekernes katalogiseringsregler spiller en afgørende rolle for fordelingen af afgiften mellem de forskellige ophavsmænd.

Disse regler er udarbejdet af Det Danske Katalogregeludvalg og offentliggjort i publikationen "Katalogiseringsregler og bibliografisk standard for danske biblioteker" der udgives af Bibliotekscentralen. Reglerne er iøvrigt baseret på AACR/Br-Anglo-American Cataloguing Rules British Text. Reglerne er ganske omfattende, og der skal derfor ikke redegøres for dem i detaljer her. Det kan dog bemærkes, at et hovedprincip i reglerne er, at valget af de såkaldte ordningselementer er behandlet som en bestemmelse af ansvaret for et værks tilblivelse. Reglerne for valg af ordningselement er derfor opbygget som en analyse af dette ansvars placering på personer og/eller korporationer. Der lægges således f.eks. vægt på, om en af flere forfattere i værket er angivet som hovedansvarlig. I så fald sker der hovedindførsel på denne og biindførsler på de øvrige, hvis der højst er to. Ved bearbejdelser, hvor det oprindelige værk er omskrevet til en anden litterær form (f.eks. dramatiseringer), indføres det under bearbejderen eller titlen, men ikke under den oprindelige forfatter. Derimod opføres omskrivninger i anden litterær stil kun under bearbejderen, hvis hans navn er mest fremhævet eller nævnt først på titelsiden, ellers opføres de under navnet på den oprindelige forfatter. Illustrerede værker opføres under forfatteren, og der sker kun biindførsel under illustratoren, hvis illustrationerne udgør en betydningsfuld del af værket.

De undtagelser, som således reelt gælder fra lovens hovedregel i § 1, er ganske omfattende, og de betyder, at mange ophavsmænd enten slet ikke eller i hvert fald kun i begrænset omfang får andel i biblioteksafgiften. For at bøde herpå har man med hjemmel i lovens § 3 afsat et årligt, pristalsreguleret rådighedsbeløb på ca. kr. 470.000,- (1984) til fordeling af et særligt nævn efter ansøgning. Af bekendtgørelsens § 6, stk. 1, fremgår, at beløbet fordeles efter et skøn over de pågældende ophavsmænds kvantitative repræsentation i bibliotekerne med bøger og lyd-bøger, som ikke udløser den almindelige biblioteksafgift.

Som afgiftsberettigede nævner biblioteksafgiftsloven forfattere, komponister, billedkunstnere, fotografer og andre, hvis værker benyttes i de respektive biblioteker. Modsat fremgår det af

§ 4, at oversættere ikke er berettiget til biblioteksafgift i egentlig forstand. I stedet stilles et årligt, pristalsreguleret beløb til rådighed til fordeling efter ansøgning. Beløbet androg i 1984 ca. 1,3 mio.kr. Det fordeles af et særligt udvalg efter et skøn over oversætternes kvantitative repræsentation med bøger og lydbøger i bibliotekerne. I særlige tilfælde kan også andre kriterier indgå ved afgørelsen.

En yderligere begrænsning i kredsen af afgiftsberettigede ophavsmænd fremgår af lovens § 1, stk. 3, (bekendtgørelsens § 1, stk. 2) hvorefter kun danske statsborgere er berettiget til afgift. Med hjemmel i lovens § 1, stk. 3, bestemmes endvidere i bekendtgørelsens § 1, stk. 3 og 4, at dansksprogede sydslesvigere ligestilles med danske statsborgere, og at kulturministeren kan godkende, at der tillægges udenlandske statsborgere ret til afgift, hvis de har en særlig mere vedvarende tilknytning til Danmark. Bortset herfra er udenlandske statsborgere i andre EF-lande ikke berettiget til afgift.

Retten til biblioteksafgift er knyttet til værker i bogform, jfr. lovens § 1, stk. 1. Hermed ligestilles litterære værker, indspillet på lydbånd, jfr. § 1, stk. 2. Derimod ydes der ikke afgift for andre materialetyper, herunder grammofonplader og bånd med musik, samt grafik og anden billedkunst, uanset om der sker udlån af disse materialer. Derfor modtager f.eks. udøvende kunstnere (skuespillere og musikere m.fl.) og producenter af grammofonplader og lydbånd ikke biblioteksafgift, selv om de har lovbestemte rettigheder (såkaldte "nærtstående rettigheder") i henhold til ophavsretslovens kap. V. Heller ikke komponisterne modtager vederlag for brugen af grammofonplader og bånd, ligeså lidt som billedkunstnerne får noget ved udlån af deres værker.

Retten til biblioteksafgift kan ikke overdrages til andre. Det betyder, at forlæggere og udgivere - der ikke umiddelbart er afgiftsberettigede - heller ikke gennem aftale med ophavsmændene til de udgivne værker kan sikre sig andel i afgiften. Afgiftsretten overføres iøvrigt til de efterladte efter visse særlige regler, jfr. bekendtgørelsens § 3. Navnlig fastslås det som hovedregel her, at kun efterlevende ægtefæller og børn under 21

år er berettiget til at få andel i afgiftsretten.

I 1984 androg afgiften ialt ca. 65 mio. kr., der blev fordelt til ca. 5.800 forfattere. Princippet for afgiftssatserne beregning er følgende: Der er fastsat et pristalsreguleret grundbeløb pr. såkaldt udlånsenhed, som ydes for de første 20.000 enheder, hvormed den pågældende er repræsenteret i de omfattede biblioteker. For de næste 2 gange 20.000 enheder beregnes afgiften på basis af halvdelen af grundbeløbet pr. enhed. For de næste 3 gange 20.000 enheder beregnes afgiften på basis af 1/3 af grundbeløbet o.s.v. På grund af en overgangsordning træder dette system først helt i kraft i 1987. I 1984 varierede afgiftssatsen pr. udlånsenhed fra kr. 3,73 for de første 20.000 bind til kr. 2,23 for udlånsenheder i intervallet 300.000-420.000 stk.

Biblioteksafgiften har været genstand for indgående diskussion i de senere år. Således kan der henvises til Rapport nr. 2 fra Bogudvalget: Vederlag til forfattere m.v. i anledning af folke- og skolebibliotekers udlån af bøger, ministeriet for kulturelle anliggender 1977, og Bogudvalgets delbetænkning: Biblioteksafgiften, bet. 877/1979, der lå til grund for den nugældende lov. Endvidere drøftes forskellige relevante spørgsmål i Bogudvalgets slutbetænkning: Bøger i Danmark, bet. 969/1983, f.eks. s. 45 ff og s. 206 f f. Udvalget vedrørende revision af ophavsretslovgivningen afgav den 19. september 1978 et notat til kulturministeren om en ophavsretlig biblioteksafgift. Indholdet af dette notat ligger i det væsentlige til grund for nærværende betænkning.

2. Ophavsretslovgivningen.

Forfatteres, komponisters og billedkunstneres rettigheder over deres værker reguleres i lov nr. 158 af 31. maj 1961 om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker med senere ændringer. Efter denne lovs § 1 har den, som frembringer et litterært eller kunstnerisk værk, ophavsret til værket. Ophavsretten medfører efter lovens § 2 en eneret til at råde over værket ved at fremstille eksemplarer af det og ved at gøre det tilgængeligt for almenheden. Et værk gøres tilgængeligt for almenheden, når det udbydes til salg, leje eller udlån eller på anden måde spredes til almenheden eller vises offentligt. I denne eneret gøres der en række indskrænkninger i lovens kap. II. Her skal særligt nævnes reglen i § 23 om, at udgivne eksemplarer af et litterært eller musikalsk værk kan spredes videre. Heri ligger, at ophavsmanden ikke kan modsætte sig biblioteksudlån af hans værker, og han kan heller ikke med hjemmel i ophavsretsloven forlange noget vederlag for dette udlån. I § 23, stk. 2, er det dog præciseret, at der ikke ved de nævnte regler sker nogen indskrænkning i forfatternes ret til vederlag efter bibliotekslovgivningen. For kunstværker gælder efter § 25, at når ophavsmanden har overdraget et eller flere eksemplarer til andre, eller værket er blevet udgivet, må de overdragne eller udgivne eksemplarer spredes videre, det vil bl.a. sige udlånes.

Diskussionen om indførelse af en ophavsretlig biblioteksafgift går - teknisk set - på, at man skal ophæve den særlige lov om biblioteksafgift og i stedet henholde sig til ophavsretsloven, således at den kommer til at omfatte biblioteksudlånet. Reelt er det naturligvis et spørgsmål om, hvilke retlige beføjelser man vil give ophavsmændene: Skal de på dette vigtige område være henvist til et af en offentlig myndighed fastsat "vederlag", eller skal de have en lovbestemt rettighed, der kan gøres til genstand for forhandling, på samme måde som de øvrige ophavsretlige beføjelser? I den forbindelse bør det også påpeges, at det - ophavsretligt set - er en vanskeligt forsvarlig anomali, at kun visse typer ophavsmænd er vederlagsberettigede, medens andre ganske lades i stikken.

De nærmere konsekvenser heraf samt de forskellige mulige udformninger af de pågældende rettigheder vil blive nærmere uddybet i det følgende.

3. De ophavsretlige konventionsforpligtelser.

Danmark er bundet af de to globale ophavsretlige konventioner, Bernerkonventionen til værn for litterære og kunstneriske værker og Verdenskonventionen om ophavsret. De er senest revideret 1971, og disse tekster blev ratificeret af Danmark i juni 1979.

Bernerkonventionen, der er den ældste og mest vidtgående af de to, bygger på tre hovedprincipper: princippet om national behandling, princippet om minimumsrettigheder og princippet om beskyttelse uden formkrav. I sammenhæng med biblioteksvederlaget påkalder især princippet om national behandling sig opmærksomhed. Dette princip anses for en af konventionens grundpiller. Det er **formuleret** i Art. 5, stk. 1, hvoraf det fremgår, at ophavsmænd med hensyn til værker, for hvilke de har krav på beskyttelse ifølge konventionen, i andre tilsluttede lande (unionslande) skal **nyde** de samme rettigheder, som de respektive lovgivninger for øjeblikket indrømmer eller fremtidig vil indrømme landets egne statsborgere. Konventionen indeholder ikke forpligtelser vedrørende unionslandenes behandling af egne ophavsmænd, jfr. Art. 5, stk. 3. Anvendelsen af princippet er ikke begrænset til de i konventionen særligt opregnede minimumsrettigheder, hvilket fremgår af Art. 19, hvor det hedder, at konventionens bestemmelser ikke forhindrer, at der gøres krav på, at bestemmelser om en videregående beskyttelse bringes i anvendelse, når sådanne bestemmelser måtte være hjemlet i et unionslands lovgivning. De opregnede minimumsrettigheder knytter sig til værket som sådant, og indeholder således ikke regler om, hvilken kontrol ophavsmændene kan udøve over eksemplarer af værker, der er udgivet.

I enkelte relationer er der gjort undtagelser fra princippet om national behandling, idet det er bestemt, at beskyttelsen i det fremmede land kun skal ydes, hvis der indrømmes en tilsvarende beskyttelse i ophavsmandens hjemland. Sådanne regler om materiel gensidighed gælder for afgrænsningen mellem den mønsterretlige og den ophavsretlige beskyttelse (Art. 2, stk. 7), behandlingen af ophavsmænd fra ikke-unionslande, som yder en utilstrækkelig beskyttelse (Art. 6), beskyttelsens varighed (Art. 7, stk. 8) og følgeretten (droit de suite) (Art. 14 ter, stk. 2). Ved følgeret

forstås normalt en ret for billedkunstnere til en afgift eller en andel i værdistigningen ved videresalg af deres kunstværker.

Verdenskonventionen indeholder i Art. II, stk. 1, en bestemmelse om national behandling, der i sit indhold ganske svarer til Bernerkonventionens Art. 5, stk. 1. Der er dog den forskel, at princippet i Verdenskonventionens affattelse ikke udtrykkeligt er bragt til at omfatte rettigheder, som fremtidigt vil blive indrømmet de nationale ophavsmænd.

De her nævnte regler er formuleret, så de for så vidt ikke giver megen anledning til tvivl. Det er dog en følge af deres placering i ophavsretlige konventioner, at de alene omfatter ophavsrettigheder og ikke andre rettigheder, såsom den almindelige ejendomsret eller de såkaldte "naborettigheder", der bl.a. omfatter udøvende kunstners rettigheder over deres præstationer. Konventionerne indeholder ikke bestemmelser om, hvor grænsen for de ophavsretlige beføjelser går, og området for anvendelse af princippet om national behandling bliver derved i nogen grad uklart.

I det følgende vil udvalget gennemgå disse konventionsspørgsmål nøjere. Det vil først ske i forhold til den gældende biblioteksafgiftsordning, afsnit 4 nedenfor. I afsnit 5 nedenfor drøftes hvilke krav, konventionerne må antages at stille til en biblioteksafgift, som er etableret på et rent ophavsretligt grundlag.

4. Forholdet mellem den eksisterende biblioteksafgift og de ophavsretlige konventioner.

Den danske biblioteksafgift har flere gange i de senere år været udsat for kritik i den internationale debat. Kritikken går på, at det ikke er foreneligt med konventionernes krav om national behandling, at der som hovedregel kun udbetales afgift til danske statsborgere. En nærmere vurdering af denne kritik forudsætter, at man analyserer rækkevidden af kravet om national behandling. Spørgsmålet er navnlig, om biblioteksafgiften i sin nugældende form kan karakteriseres som en ophavsretlig beføjelse, der er omfattet af konventionerne.

Den vesttyske professor Eugen Ulmer har berørt dette spørgsmål i artiklen "Das Folgerecht im internationalen Urheberrecht" (følgeretten i international ophavsret) i tidsskriftet *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)* 1974, p. 593 - 601. Ulmer fremdrager her (p. 596 ff) nogle generelle principper for, hvornår en rettighed kan anses for ophavsretlig. Det understreges, at man ikke - som det er gjort i den ældre litteratur - kan afgøre spørgsmålet, om en rettighed kan kvalificeres som ophavsretlig, ud fra hvorledes den systematisk er behandlet i det pågældende lands egen lovgivning. Afgørelsen må træffes "i lyset af traktatens genstand og formål". Dette synspunkt er i overensstemmelse med Wienerkonventionen om traktatretten af 23. maj 1969, hvor det i Art. 31, stk. 1, generelt udtales, at en traktat skal fortolkes loyalt i overensstemmelse med den sædvanlige betydning, der måtte tillægges traktatens udtryk i deres sammenhæng og belyst af deres hensigt og formål. På et område som retten til at sprede et værk til almenheden står unionslandene frit, de er ikke forpligtet til at indrømme denne ret ved siden af den centrale ret til mangfoldiggørelse af beskyttede værker. Dette udelukker imidlertid ikke, at spredningsretten i konventionernes forstand må betragtes som ophavsretlig, således at princippet om national behandling finder anvendelse, hvis retten indføres.

Som et særligt moment, der kan have betydning ved kvalifikationen, nævner Ulmer rettighedernes indholdsmæssige udformning.

Han antager således, at de skandinaviske biblioteksafgiftsordninger ikke kan betegnes som udslag af ophavsretlige beføjelser, idet der er tale om statsfinansierede ordninger, som ikke indebærer et direkte krav fra ophavsmændene mod bibliotekerne. Sagen må efter hans opfattelse bedømmes anderledes, hvor der, som efter den vesttyske ordning, er tale om i princippet individuelle krav fra ophavsmændene mod bibliotekerne.

Den svenske professor Svante Bergström har fremført et tilsvarende synspunkt i en artikel i GRUR Int. 1973 p. 238 (Festschrift für Eugen Ulmer). Han lægger særlig vægt på, at Bernerkonventionens beskyttelse er formuleret som en individuel beskyttelse. Hvis et vederlagssystem er uafhængigt af brugen af værkerne og især af brugens art og omfang, er der ikke tale om en ophavsretlig beføjelse. En afgift på lydbånd til fordel for ophavsmændene vil han således ikke betegne som ophavsretlig. Det samme anses for at være tilfældet ved afgifter, der udredes af staten for biblioteker, der kan benyttes vederlagsfrit af publikum. Selv om vederlagets størrelse for den enkelte ophavsmand beregnes ved stikprøvevis opgørelse af udlånsfrekvensen - som det er tilfældet ved den svenske biblioteksafgiftsordning - bliver der ikke tale om en individuel beskyttelse efter Bergströms opfattelse.

I rapporten Das Urheberrecht in der Europäischen Gemeinschaft (EF-dok.XII125/76-D) antager dr. Adolf Dietz pkt. (252), at biblioteksafgifter i realiteten må anses for ophavsretlige beføjelser. Han lægger især vægt på, at det ikke er afgørende, i hvilken lov afgiften er hjemlet. I pkt. (255) anfører Dietz, at den kendsgerning, at biblioteksafgiften i Danmark helt overvejende bliver udbetalt individuelt og proportionalt med bogbestanden, er et stærkt argument for, at der i virkeligheden er tale om en ophavsretlig løsning. Det bemærkes desuden hertil, at ophavsretsloven indeholder en henvisning til denne regulering.

Udvalget er af den opfattelse, at det ved afgørelsen af, om den gældende danske biblioteksafgiftsordning er i overensstemmelse med de ophavsretlige konventioner på trods af, at der alene ydes vederlag til danske forfattere, ikke kan tillægges afgørende

betydning, at hjemmelen for afgiften ikke er optaget i ophavsretsloven, men findes i bibliotekslovgivningen.

Det kan konstateres, at alle de i konventionerne beskrevne rettigheder fremstår som individuelle rettigheder, der umiddelbart kan gøres gældende af ophavsmændene. Det må være naturligt at antage, at det ville være angivet i konventionerne eller deres forarbejder, hvis det havde været tanken at udstrække ophavsrets-begrebet til også at omfatte andre rettigheder end de individuelle, og udvalget kan derfor tilslutte sig Ulmers og Bergstroms ovenfor refererede opfattelser.

Den gældende danske biblioteksafgift er baseret på en bestemmelse om, at der efter nærmere fastsatte regler ydes et bestemt beløb til danske forfattere m.fl. for hvert bind (udlåsenhed), hvormed de er repræsenteret i bibliotekerne. Retten til dette vederlag opstår ikke umiddelbart, idet det er muligt administrativt at udelukke forskellige grupper fra at få afgift. Hidtil er dette rent faktisk også sket, idet der bl.a. ikke svares afgift for bøger med flere ophavsmænd, jfr. bekendtgørelsens § 2, stk. 5. Endvidere udelukkes bearbejdere og redaktører af samleværker fra andel i afgiften, uanset at deres indsatser regelmæssigt vil være omfattet af den ophavsretlige beskyttelse. Endelig ydes der ikke automatisk afgift til oversættere. Afgiften fastsættes her som hovedregel efter et skøn over oversætternes kvantitative repræsentation i bibliotekerne, men også andre hensyn kan i visse tilfælde tages ved fordelingen, jfr. bekendtgørelsens § 9. Tilsvarende gælder for den - begrænsede - sum, som stilles til rådighed for de ophavsmænd, som på grund af de forskellige særlige begrænsninger ikke får del i det automatiske vederlag. Det bestemmes her udtrykkeligt i bekendtgørelsens § 6, at andre kriterier end den kvantitative repræsentation - som f.eks. behov - kan indgå i den samlede vurdering. Nærmere regler herom er dog endnu ikke fastsat. Regler som de ovenfor refererede er efter udvalgets opfattelse medvirkende til at give ordningen karakter af at være kunststøtte snarere end en individuel ret for ophavsmændene. Hertil kommer iøvrigt, at der ikke ydes biblioteksafgift for alle biblioteker med offentlig adgang. Bl.a. er alle forskningsbiblioteker uden for ordningen. Endelig kan det

påpeges, at krav på afgift er uoverdragelige, både i den berettigedes levende live og ved testamente. De overgår til de berettigedes efterladte efter særlige regler, der tilgodeser den nærmeste familie, og de kan ikke gøres til genstand for tvangsfuldbyrdelse, jfr. bekendtgørelsens § 3.

Udvalget finder på denne baggrund, at den nugældende afgiftsordning på væsentlige punkter adskiller sig fra det ophavsretsbegreb, der opereres med i konventionerne. Princippet om national behandling af fremmede ophavsmænd indebærer derfor ikke efter udvalgets opfattelse et krav om, at en afgiftsordning som den gældende skal udstrækkes til også at omfatte bøger af udenlandske forfattere.

5. Forholdet mellem en ophavsretlig biblioteksafgift og de ophavsretlige konventioner.

I afsnit 8 nedenfor beskrives nærmere, hvorledes en ophavsretlig biblioteksafgift kan gennemføres, og hvilke konsekvenser det vil få på nationalt plan. Som baggrund for overvejelserne vedrørende forståelsen af de konventionsretlige krav skal der derfor her alene anføres følgende:

Den relevante ophavsretlige beføjelse i forbindelse med biblioteksudlånet er eneretten til spredning af værkseksemplarer. Denne ret hjemles i lovens § 2, men i §§ 23 og 25 begrænses den i en række henseender, bl.a. i relation til biblioteksudlån af udgivne eksemplarer. Det vil derfor være mest nærliggende at gennemføre en ophavsretlig biblioteksafgift ved at ændre §§ 23 og 25, således at ophavsmændene bevarer visse rettigheder i så henseende. Den ret til udlån af værkseksemplarer fra offentlige biblioteker, ophavsmændene derved kommer til at beholde, kan udformes på forskellig vis. Den kan således gøres til en eneret til offentligt udlån af udgivne værkseksemplarer, hvilket vil medføre, at ophavsmændene kan forbyde dette udlån. Retten kan imidlertid også indrømmes i form af et krav på vederlag for det stedfindende udlån (tvangslicens), ligesom der kan tænkes mellemformer, f.eks. såkaldte aftalelicenssystemer. Der vil dog under alle omstændigheder være tale om en individuel ret, idet udgangspunktet er lovens §§ 1 og 2.

Det er ovenfor under pkt. 4 lagt til grund, at ikke-individuelle rettigheder må anses for, at ligge uden for det område, hvor konventionernes krav om national behandling finder anvendelse. Spørgsmålet er nu, om man kan slutte omvendt og sige, at alle individuelle rettigheder i forbindelse med ophavsretligt beskyttede værker er omfattet af dette krav.

En vis vejledning synes her at kunne hentes ved en sammenligning med følgeretten (le droit de suite). I den "klassiske" form er følgeretten som nævnt en ret for billedkunstnere til en afgift eller en andel af værdistigningen ved videresalg af originaleksemplarer af deres værker. Der er også her tale om en

individuel ret for den enkelte kunstner, og denne ret kan systematisk placeres analogt med den ophavsretlige biblioteksafgift. I Bernerkonventionens Art. 14 er det bestemt, at unionslandene ikke er forpligtet til at indføre følgeret, og hvis de gør det, er de kun forpligtet til at yde national behandling under forudsætning af materiel gensidighed. Bestemmelsen blev indført i konventionen ved revisionen i Bruxelles i 1948, og der findes ikke tilsvarende bestemmelser i Verdenskonventionen. I den internationale litteratur har man drøftet spørgsmålet, om følgeretten kan anses for en ophavsretlig beføjelse i konventionernes forstand. Dette ville nemlig have som konsekvens, at lande, som indfører denne ret, er bundet af princippet om national behandling i forholdet til lande, som alene har ratificeret Verdenskonventionen eller de ældre affattelser af Bernerkonventionen.

I sin ovenfor under pkt. 4 nævnte artikel i GRUR 1974 s. 593 - 601 kommer professor Eugen Ulmer frem til, at følgeretten kun kan anses for en ophavsretlig beføjelse i relation til Bernerkonventionens Bruxelles-akt og de senere affattelser af denne konvention. Derimod kan retten hverken anses for ophavsretlig i forhold til de tidligere tekster eller i forhold til Verdenskonventionen. For så vidt angår de tidligere affattelser af Bernerkonventionen støttes resultatet på forholdene omkring disses tilblivelse. Følgeretten så første gang dagens lys i Frankrig i 1920. Indtil da var den ukendt, og de aftalesluttende stater kan derfor ikke anses for at have bundet sig til national behandling på dette område. Ved Romerakten af 1928 udtaltes et ønske om, at unionslandene undersøger mulighederne for at indføre retten. Da et lignende ønske om indførelse af beskyttelse for de udøvende kunstnere blev udtalt ved samme lejlighed (og gentaget i udvidet form i Bruxelles i 1948) finder Ulmer ikke, at retten herved er kvalificeret som ophavsretlig, idet det hele tiden alene har været hensigten at beskytte de udøvende kunstnere ved særlige rettigheder, der nok er beslægtede med ophavsretten, men som i systematisk forstand hører til de såkaldte "naborettigheder" (neighbouring rights, droits voisins). På tidspunktet for Rom-konferencen synes det at have været den almindelige opfattelse, at følgeretten adskiller sig fra ophavsretten på to punkter.

For det første er der ikke ved overdragelsen af originaleksemplaret af et kunstværk tale om en meddelelse af værket til offentligheden eller en handling, som forbereder en sådan meddelelse såsom f.eks. en mangfoldiggørelse. For det andet er der ikke tale om en forbudsret, men alene om et pengekrav. Disse synspunkter viste sig iøvrigt også i 1929, hvor man behandlede følgeretten under en konference om naborettigheder i Samaden.

Med hensyn til Verdenskonventionen om ophavsret påpeger Ulmer, at man holdt følgeretten uden for drøftelserne i udkastet til konventionen for bl.a. derved at kunne gøre det muligt for flest mulige lande - herunder især USA - at tiltræde konventionen. Havde man forsøgt at indføre bestemmelser om følgeret i Verdenskonventionen, ville resultatet utvivlsomt have været, at der var indført bestemmelser om gensidighed. Heraf udledes, at denne ret ikke er omfattet af konventionens princip om national behandling. Havde dette været tilfældet, ville det iøvrigt have medført den utilfredsstillende konsekvens, at ophavsmænd fra lande, som har tiltrådt de nyere og mest vidtgående affattelser af Bernerkonventionen, kun ville opnå national behandling under forudsætning af gensidighed i andre lande, som har tiltrådt de samme konventionsstekster. Derimod ville ophavsmænd fra lande, som kun har tiltrådt de ældre affattelser af Bernerkonventionen (fra før 1948), eller som alene har tiltrådt Verdenskonventionen, ubetinget have krav på national behandling, selv om deres hjemlande generelt må anses for at yde en mindre vidtgående ophavsretlig beskyttelse. Denne opfattelse findes også hos Paul Katzenberger: Das Folgerecht in rechtsvergleichende Sicht i GRUR Int. 1973 p. 660 ff (især p. 667).

De her refererede synspunkter vedrørende følgeret er imødegået af professor Nordemann i artiklen "Droit de Suite" in Article 14 ter of the Berne Convention and in the Copyright Law of the Federal Republic of Germany i tidsskriftet Copyright 1977 p. 377 ff. Nordemann fastholder konventionernes krav om national behandling. Når Verdenskonventionens fædre opstillede kravet om national behandling uden at begrænse det på nogen måde, var det ikke fordi de overså, at det kunne have en ugunstig virkning for lande med højt udviklet ophavsretsbeskyttelse. Da Verdenskonven-

tionen blev tiltrådt af medlemmer af Bernerunionen, havde det karakter af en art "kulturel udviklingshjælp" til lande med en svagere ophavsretlig beskyttelse. Nordemann finder, at princippet om national behandling er så klart affattet, at der simpelthen ikke er mulighed for at iværksætte en fortolkning, som det er gjort af Ulmer. (Det kan herved bemærkes, at det i Wienerkonventionen om Traktatretten Art. 32 er bestemt, at forarbejderne til en traktat og omstændighederne ved dens tilblivelse kun kan anvendes ved fortolkning, hvis selve teksten, eventuelle tilknyttede dokumenter, efterfølgende aftaler og praksis samt den almindelige folkeret fører til resultater, som enten efterlader betydningen flertydig eller uklar, eller fører til et resultat, som er åbenbart meningsløst eller urimeligt). Endelig påpeges, at ophavsretten er i konstant udvikling. Nye værkstyper opstår, og nye rettigheder udvikles, herunder f.eks. de skandinaviske biblioteksafgifter, og Nordemann anser det for en farlig præcedens for fremtidige udnyttelsesformer, hvis princippet om national behandling underordnes gensidighedsprincippet.

Den svenske professor Gunnar Karnell anser det i artiklen *Droit de suite* i tidsskriftet *Nordiskt Immaterielt Rättsskydd* (NIR) 1977 p. 315 - 339 for uklart, om krav på national behandling for så vidt angår følgeretten kan støttes på Verdenskonventionen mellem lande, som er bundet af denne. (Note 40, p. 326 f.) Han henviser iøvrigt til Ulmers artikel.

En fremstilling specielt om forholdene ved biblioteksafgifter findes hos Bardia Khadjavi-Gontard i artiklen *Buchereitantieme und Schriftsteller Fonds auch für ausländische Autoren?* i *Gewerblicher Rechtsschutz - Urheberrecht - Wirtschaftsrecht. Mitarbeiterfestschrift für Eugen Ulmer*, Köln m.v. 1973, p. 89 ff. Det anføres bl.a. her (p. 95), at en kvalifikation af den vesttyske biblioteksafgift som ophavsretlig i konventionernes forstand kan volde betænkeligheder, idet afgiften betyder et gennembrud i forhold til den internationale anerkendte grundsætning om, at spredningsretten ophører i relation til udgivne værkseksemplarer. Det antages dog alligevel, at afgiften må betragtes som afledt af den ophavsretlige beskyttelse. Det konkluderes p. 98, at der ikke består fundamentale betænkeligheder ved denne kvalifikation, og

at afgiften dermed må anses for omfattet af princippet om national behandling.

Den samme forfatter har endvidere berørt spørgsmålet i bogen "Der Grundsatz der Inländerbehandlung im internationalen Urheberrecht", Berlin 1977. Khadjavi-Gontard anfører her (s. 69 ff), at princippet om national behandling gælder for alle beskyttelsesregler af civilretlig, strafferetlig eller forvaltningsretlig art, som vedrører sikringen, forfølgelsen eller gennemførelsen af ophavsmændenes rettigheder eller krav til værket, uden hensyn til, om disse er optaget i selve ophavsretslovgivningen. Dette gælder i hvert fald for de ophavsretlige beføjelser, som på tidspunktet for undertegnelsen af de forskellige konventioner, henholdsvis deres respektive affattelser, af medlemsstaterne blev anset som sådanne. Nye rettigheder, der først indføres i enkelte stater, kan først undergives kravet om national behandling, når deres ophavsretlige natur i konventionernes forstand er fastslået. Herved finder Khadjavi-Gontard, at rettigheden må vedrøre et konkret værk og have rødder i immaterialrettighederne hertil, herunder navnlig de rettigheder som giver absolutte brugs- og forbudsbeføjelser. Dette udelukker imidlertid ikke, at også rene vederlagskrav kan kvalificeres som ophavsretlige. Som et eksempel herpå nævnes den vesttyske biblioteksafgift. Årsagen hertil er, at konventionerne i et betydeligt omfang undgår at binde de enkelte stater til en bestemt udformning af beskyttelsen. Vedrørende nye ophavsretlige beføjelser går forfatteren (s. 71 f.) imod den antagelse, at de kun skal ydes udlændinge, hvis de findes i en eller anden form i disses hjemlande. Han finder, at når rettighederne er kvalificeret som ophavsretlige, er konventionernes krav ufravigelige. Med hensyn til biblioteksafgiften uddyber forfatteren (s. 91 ff.) sine synspunkter fra den førnævnte artikel, og kommer til det resultat, at den vesttyske biblioteksafgift må klassificeres som ophavsretlig i konventionernes forstand. Heraf drages den konsekvens, at den er underlagt kravet om national behandling, fordi dette er i overensstemmelse med konventionernes åbenhed overfor nye beføjelser og deres almindelige hovedregler.

Udover den vejledning, man kan få i den juridiske litteratur vedrørende fortolkning af konventionsbestemmelser, kan der være grund til at se nærmere på den praksis, som følges i andre lande. Her må dog bemærkes, at efterfølgende praksis efter Wienerkonventionen om traktatretten Art. 31, stk. 3 (b) kun har betydning som fortolkningsbidrag, hvis den fastslår en enighed mellem deltagerne.

Ifølge Paul Katzenberger: *Das Folgerecht in deutschen und ausländischen Urheberrecht*, München 1970, indrømmes udlændinge kun følgeret under forudsætning af gensidighed i Belgien, Frankrig, Tjekkoslovakiet, Portugal og Tunesien. Italiensk og tyrkisk ret indeholder henvisninger til konventionerne, men retten er ikke bragt til at fungere i praksis i disse lande. Efter vesttysk ret kan udlændinge kun opnå retten, hvis forbundsjustitsministeriet har bekendtgjort, at deres hjemlande sikrer vesttyske statsborgere en tilsvarende ret.

Det kan således konstateres, at der tilsyneladende ikke er noget land, som i forhold til Verdenskonventionen eller de affattelser af Bernerkonventionen, som er fra før 1948, har anset sig for bundet til at yde national behandling. Tværtimod indeholdt f.eks. den franske lovgivning fra 1920 et udtrykkeligt krav om materiel gensidighed, og det samme er tilfældet med den belgiske lov fra 1921. Disse reglers forenelighed med Bernerkonventionen blev drøftet indgående i litteraturen, og bl.a. udtalte Bernerunionens bureau sig imod, at retten skulle være omfattet af kravet om national behandling (*Droit d'Auteur* 1926, s. 52 f). Dette støttede man på de særlige regler om gensidighed ved forskellige beskyttelsesperioder, idet man antog, at en manglende rettighed i ophavsmandens hjemland havde beskyttelsestiden nul. Senere antydede bureauet dog en anden holdning i forbindelse med en boganmeldelse (*Droit d'Auteur* 1939, s. 48). Herom henvises iøvrigt til Ulmer i *Rabeis Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* 1973, s. 499 ff (505 f), hvor det bl.a. oplyses, at de tyske og østrigske justitsministerier i 1932 fremlagde et fælles lovudkast, hvori man nok betragtede følgeretten som ophavsretlig, men alligevel betingede den nationale behandling af gensidighed.

En biblioteksafgift med hjemmel i ophavsretslovgivningen er hidtil kun indført i Vesttyskland, jfr. herom afsnit 7 nedenfor.

Anvender man Ulmers argumentation (i GRUR 1974, s. 593-601) for ikke at anse følgeretten for omfattet af Verdenskonventionen og de ældre affattelser af Bernerkonventionen analogt på en biblioteksafgift, kommer man frem til, at i forhold til lande, der alene har tiltrådt affattelser af Bernerkonventionen, som er fra før 1946, hvor Danmark som det første land i verden indførte en biblioteksafgift, er man ikke bundet af konventionens krav om national behandling, da man ikke kan antage, at de aftalesluttede lande har ønsket at binde sig på dette punkt. Sandsynligvis kan denne argumentation også udstrækkes til at gælde de konventionsaffatteiser, der er ældre end 1966, hvor Vesttyskland indførte en rudimentær, ophavsretlig biblioteksafgift.

Det er næppe muligt at fastslå, at der har eksisteret en bestemt, almen holdning til biblioteksafgiften på internationalt plan, således som Ulmer mener, det har været tilfældet med hensyn til følgeretten. De faktorer, som ifølge Ulmer var afgørende for, at man i 1928 ved Rom-konferencen anså følgeretten for ikke-ophavsretlig, var som nævnt følgende: Den afgiftsudløsende handling indebærer ikke en meddelelse af værket til offentligheden på samme måde som f.eks. en mangfoldiggørelse. Desuden er der ikke tale om en forbudsret, men alene om et pengekrav. Det er tvivlsomt, om disse argumenter er anvendelige i forhold til en biblioteksafgift. Udlån af bøger fra biblioteker betyder en kraftigt intensiveret udnyttelse af det enkelte eksemplar. Det er omstridt, om biblioteksudlån har en skadelig virkning for bogsalget, men der kan dog næppe herske tvivl om, at offentligt udlån af en bog medfører en meddelelse af værket til offentligheden af mere vidtgående karakter, end det typisk vil være tilfældet ved salg af kunstværker. At der formentlig alene vil blive tale om en vederlagsret, kan ikke efter nutidig opfattelse være af afgørende betydning. Det er således utvivlsomt, at retten til radiospredning af et værk er ophavsretlig i konventionernes forstand, men dette forhindrer ikke, at Bernerkonventionens Art. 11 bis, stk. 2 og Verdenskonventionens Art. IV bis, stk. 2 hjemler mulighed for, at retten alene udformes som et krav på

vederlag.

Man kan overveje, om en drøftelse af biblioteksafgifter ved de internationale revisionskonferencer ikke ville have medført, at man havde fraveget kravet om national behandling og alene krævet materiel gensidighed. Ulmers tilsvarende synspunkter herom er dog kraftigt imødegået af Nordemann, og man må nok fastslå, at sådanne overvejelser på det her behandlede område for let får karakter af gætterier og i alle tilfælde må antages at være et grundlag, som er for flydende til, at man kan basere en lovgivning på det.

Nordemanns argumentation, der har en mere principiel karakter end Ulmers, må påkalde sig opmærksomhed. Især må man hæfte sig ved, at fravigelser af princippet om national behandling ved rettigheder, hvis forhold til ophavsretten er uklart, kan skabe en farlig præcedens for kommende nye rettigheder. Imod disse synspunkter kan dog mere pragmatisk anføres, at man i udlandet tilsyneladende ikke anser sig for bundet til at yde national behandling for så vidt angår følgeretten.

Endvidere kan man diskutere, om en hårdhændet fastholdelse af kravet om national behandling i forhold til nye rettigheder, som adskiller sig mærkbart fra den klassiske ophavsret, vil være i overensstemmelse med intentionerne bag konventionerne. Ophavsretter kan i de kommende år komme til at skifte afgørende karakter på en række punkter, idet de klassiske individuelle enerettigheder har vist sig kun at være delvis egnede til at løse problemerne på visse områder. Ikke kun biblioteksafgiften kan anføres som eksempel herpå, men også retten til vederlag ved salg af uindspillede lyd- og videobånd og billedkunstneres adgang til vederlag for den offentlige visning af deres værker. Sådanne ordninger har - selv om de indføres i ophavsretslovgivningen - tillige central kulturpolitisk betydning. Det må antages, at konventionsmæssige krav om ubetinget national behandling af udenlandske ophavsmænd ville få til følge, at betydelige beløb ville flyde ud af de lande, som indførte sådanne ordninger. Lovgiverne i de pågældende lande ville derfor være meget tilbageholdende med at indføre sådanne rettigheder. Konventionerne ville

derved i realiteten blive en hindring for en styrkelse af ophavsretten, og det ville være i strid med konventionernes egne mål.

På baggrund af den usikkerhed, som således hersker omkring afgrænsningen af det område, som de internationale konventioner vedrører, er udvalget af den opfattelse, at konventionerne for så vidt angår biblioteksafgifter ikke kan anses for at binde de tilsluttede stater til national behandling i videre udstrækning end det er fastslået i den udtrykkelige bestemmelse i Bernerkonventionens Art. 14 ter, stk. 2, der gør den nationale behandling ved følgeretten afhængig af materiel gensidighed. Man lægger herved vægt på, at følgeretten systematisk står tæt på en individuel ret til biblioteksafgift, og på at man i udlandet ikke har anset sig for at være bundet til at yde nationale behandling uden krav om gensidighed vedrørende følgeret, for så vidt angår de konventionstekster, som ikke indeholder særlige regler om denne rettighed.

Om forståelsen af gensidighedsbetingelsen skal det iøvrigt bemærkes, at det ved følgeretten er antaget, at der kan stilles krav om en egentlig materiel gensidighed. Det betyder, at udenlandske rettighedshavere ikke vil være berettigede til vederlag, hvis retten i deres hjemlande ikke i praksis fører til reelle udbetalinger af vederlag til danske rettighedshavere. Efter udvalgets opfattelse vil man her være berettiget til at anlægge en meget konkret vurdering, hvori indgår ikke kun den udenlandske lovgivning, men også administrativt fastsatte bestemmelser, kollektive aftaler samt organisationernes vedtægter, fordelingsplaner og faktiske administration.

Med hensyn til de såkaldt nærtstående rettigheder efter ophavsretslovens §§ 45, 46 og 48 er Danmark bundet af flere konventioner. Vigtigst er Romkonventionen om beskyttelse af udøvende kunstnere, fremstillere af fonogrammer samt radio- og fjernsynsforetagender. Denne konvention bygger ligesom de ophavsretlige konventioner bl.a. på princippet om national behandling, jfr. Art. 2 og 4-6. Der er enkelte undtagelser fra dette princip, bla. i relation til retten til vederlag ved radio- og TV-udsendelse af

fonogrammer, jfr. Art. 16, stk. 1, a, iv. Mulighederne for indførelse af gensidighedsordninger er iøvrigt mere begrænsede her end ved de ophavsretlige konventioner. På den anden side stiller konventionen forholdsvis begrænsede krav til beskyttelsen, og der er ingen grund til at antage, at dens område for kravet om national behandling strækker sig ud over det, der gælder efter de ophavsretlige konventioner.

6. Forholdet til EF-retten.

I EF-traktaten (Romtraktaten) hedder det i Art. 7, at inden for traktatens anvendelsesområde og med forbehold af dennes særlige bestemmelser er al forskelsbehandling, der udøves på grundlag af nationalitet, forbudt. Denne regel betegnes ofte som EF's hovedprincip, og mange af reglerne i traktaten udgør i hovedsagen specielle udformninger af dette princip. Dette gælder således reglerne om fri bevægelighed af varer, personer, tjenesteydelser og kapital. Disse regler dækker de i praksis oftest forekommende forhold, således at der kun sjældent opstår behov for en direkte anvendelse af Art. 7.

Princippet er desuden forudsat i reglerne om statsstøtte, som findes i Art. 92. I denne bestemmelse forbydes statsstøtte, som fordrejer eller truer med at fordreje konkurrencevilkårene ved at begunstige visse virksomheder eller visse produktioner, i det omfang samhandelen mellem medlemslandene fordrejes. I artiklen nævnes dog en række tilfælde, hvor statsstøtte er eller kan være forenelig med fællesmarkedet. Her skal specielt fremhæves stk. 3, b), hvor det hedder, at støtte til fremme af udviklingen af visse erhvervsgrøner eller økonomiske regioner kan betragtes som forenelig med fællesmarkedet, når den ikke ændrer samhandelsvilkårene på en måde, som strider mod den fælles interesse. Kulturel støtte må anses for omfattet af denne bestemmelse, så længe samhandelsvilkårene ikke ændres.

Forholdet mellem EF-traktatens regler og forskellige biblioteksafgiftssystemer er behandlet af dr. Adolf Dietz i *Das Urheberrecht in der Europäischen Gemeinschaft* (EF-dok. nr. XII/125/76-D). Det anføres her (pkt. (252)), at Art. 7 forbyder forskelsbehandling, uanset om der er tale om en ophavsretlig biblioteksafgift, eller en ordning uden for dette område. Hvis sådanne vederlagskrav kun ydes til indenlandske ophavsmænd, og altså ikke til ophavsmænd fra andre EF-lande, må man gå ud fra, at der foreligger en overtrædelse af Art. 7. Dietz går ikke ind i en afvejning af, om sådanne ordninger eventuelt kan være tilladelige efter Art. 92. Det anføres dog, at man ikke uden videre kan skyde de mindre landes argumentation for en national ordning til

side.

Denne argumentation, der i europæisk sammenhæng især vedrører Holland og Danmark, går ud på, at national behandling af udenlandske ophavsmænd ville medføre, at størstedelen af vederlaget kommer til at flyde ud af landet, og herved kan dets sociale sigte blive kuldkastet (pkt. (251)). I sidste ende kan altså kun en fælles europæisk regulering, som sikrer en strikte gensidighed, frembyde en i det mindste delvis udvej (pkt. (252)).

Spørgsmålet om biblioteksafgiftens forhold til Art. 92 er vanskeligt at afgøre, da den kulturelle side af denne bestemmelse kun i ringe grad er behandlet i EF-litteraturen. Det kan dog bemærkes, at EF-kommissionen på et tidspunkt iværksatte et initiativ vedrørende filmstøtte med den begrundelse, at udvekslingen af film mellem medlemsstaterne havde fået et sådant omfang, at medlemsstaternes forskellige støtteordninger burde harmoniseres på europæisk plan, jfr. Danmark og de europæiske fællesskaber, supplement 3, Kbh. 1971, p. 227.

Om tilsvarende betragtninger kan gøres gældende på det 'ner behandlede område må anses for tvivlsomt, idet udvekslinger af bøger mellem medlemslandene i høj grad er begrænset på grund af sprogforskellene. Man kan dog næppe helt tilbagevise den argumentation, at en biblioteksafgift kan aflaste forlæggernes vederlæggelse af ophavsmændene, og dette kan medføre en kunstigt forbedret konkurrencesituation, i det omfang forlæggerne rent faktisk opererer over landegrænserne. Dette argument vil især være af betydning vedrørende forlæggernes eventuelle kontraktmæssige rettigheder. Hertil kommer spørgsmålet om oversættelser m.v.

I Bulletin for De Europæiske Fællesskaber, supplement 6/77: Fællesskabets aktion inden for den kulturelle sektor, udtales s. 15 et ønske om, at der indføres biblioteksafgifter i alle fællesskabslandene. Gensidighedsspørgsmålet berøres ikke direkte her. Derimod hedder det generelt s. 13, at en harmonisering af lovgivningerne om ophavsret og dermed beslægtede rettigheder bør føre til, at kulturarbejderne inden for Fællesskabet i overens-

stemmelse med traktaten ikke udsættes for nogen forskelsbehandling med hensyn til disse rettigheder på grundlag af nationalitet. Det anses således for nødvendigt, at ethvert selskab til varetagelse af rettigheder sikrer kulturarbejderne i de øvrige medlemslande ligebehandling med det pågældende lands egne statsborgere.

Noget tyder således på, at man på længere sigt kan forvente en harmonisering af biblioteksafgifterne i fællesskabet og et deraf følgende krav om national behandling af EF-borgere. Et sådant initiativ vil formentlig omfatte spørgsmålet om national behandling, uanset om der her i landet etableres en ophavsretlig ordning eller ej. På kortere sigt, det vil sige indtil en eventuel harmonisering er gennemført, må det dog kunne forsvares at indføre en biblioteksafgift, formuleret som en individuel ret, hvor udlændinge kun anses for berettigede under forudsætning af gensidighed. Som antydnet af Dietz vil selv en gensidighedsordning ikke nødvendigvis kunne løse alle problemer for de mindre lande, og hertil kommer, at rækkevidden af EF-traktatens Art. 92 er tvivlsom. Udvalget finder på denne baggrund, at Danmarks medlemskab af EF ikke forhindrer, at en individuel biblioteksafgift alene indrømmes udlændinge på basis af materiel gensidighed, i hvert fald indtil der opnås en generel løsning af spørgsmålet på EF-plan. Kommissionen har iøvrigt gentagne gange bebudet, at der i nær fremtid vil fremkomme et udspil om harmonisering af medlemsstaternes ophavsretslovgivninger.

7. Biblioteksafgiftsordninger i udlandet.

I Finland betales der biblioteksvederlag i henhold til bestemmelser i bibliotekslovgivningen fra 1961. Reglerne i ophavsretsloven om spredning af litterære og musikalske værker svarer i så henseende i det væsentlige til de danske. Biblioteksvederlaget udredes af staten og udgør 9% af det foregående kalenderårs udgifter til litteraturakkvisition i de kommunale biblioteker. Vederlaget fordeles som stipendier og understøttelser og kun til finske forfattere og oversættere. Fordelingen sker efter ansøgning, og 45% af midlerne er reserveret for socialt begrundede ydelser til forfattere, oversættere og disses efterladte.

I 1980 fordeltes ialt 7.500.000 fmk. De udbetalte éngangsstipendier og månedlige understøttelser androg fra 3.000 til 30.000 fmk.

Også i Norge svarer de ophavsretlige regler om viderespredning af udgivne værkseksemplarer til de danske. Regler om biblioteksafgift findes i biblioteksloven (oprindeligt fra 1971), hvorefter der hertil skal afsættes mindst 5% af de samlede offentlige bevillinger til akkvisition af bøger og andre materialer til udlån eller brug i folke- og skolebiblioteker samt andre biblioteker, omfattet af loven (forsknings- og specialbiblioteker). Oprindeligt fungerede afgiften som en ren bevillingssag, hvor den nærmere fordeling alene påhvilede kirke- og undervisningsdepartementet, men siden 1978 har vederlaget været genstand for forhandlinger mellem staten og ophavsmændenes organisationer. Det betød, at afgiften ikke som hidtil kun omfattede de skønlitterære forfattere. Også illustratører (tegnere), fotografer og faglitterære forfattere blev inddraget.

Vederlaget fordeltes i 1982 med følgende beløb:

Norsk forfatter- og oversætterfond	kr.	8.380.000
Komponisternes vederlagsfond	kr.	600.000
Norsk Illustrasjonsfond	kr.	655.000
Norske Grafikeres Fond	kr.	226.000
Norsk Fotografisk Fond	kr.	161.000
Fondet for norske Fagfotografer	kr.	98.000
Norsk Faglitterært Fond	kr.	1.981.000
Norske Grafiske Designeres Fond	kr.	119.000

lait fordeltes således ca. 12,2 mio. n.kr.

Norsk forfatter- og oversætterfond foretager en individuel fordeling af dele af bevillingen, idet man herved tager udgangspunkt i forfatternes litterære produktion. løvrigt fordeles alle vederlagene af fondene til fællesformål og efter ansøgning til stipendier o.lign.

Beløbene skal fordeles uden hensyn til, om modtagerne er medlemmer af de pågældende organisationer, men udenlandske ophavs-mænd er dog ikke berettiget til at modtage vederlag.

Den svenske biblioteksafgift er, som i de andre nordiske lande, forankret uden for ophavsretslovgivningen, nemlig i Forordning om Sveriges Forfatterfond, der oprindeligt er fra 1962. Gennem fonden fordeles et statsligt vederlag for folke- og skolebibliotekers udlån og anden brug af bøger, der er ophavsretligt beskyttet, og hvis ophavsmænd er svenske statsborgere eller har fast bopæl i Sverige. Der ydes til fonden 37 øre for hvert hjemlån af et originalt litterært værk, 148 øre for hvert referenceeksemplar af et sådant værk (dvs. eksemplar, som kan bruges på biblioteket, men ikke hjemlånes), 18,5 øre for hvert hjemlån af en oversættelse samt 74 øre for hvert referenceeksemplar af en sådan oversættelse. Disse beløb, der i 1983/84 androg ialt ca. 41 mio. s.kr. fordeles dels individuelt til ophavsmændene, dels kollektivt (ca. 70% af de samlede udbetalinger) gennem den såkaldte solidaritetsfond. Denne fonds midler skal bruges til pensioner og understøttelser af ophavsmænd til litterære værker

ko

og disses efterladte, stipendier til fortjente ophavsmænd til litterære værker samt bogillustratorer og endelig kan der ydes bidrag til andre formål vedrørende litterær virksomhed.

I ingen af de andre nordiske landes ophavsretsudvalg pågår der aktuelle overvejelser om biblioteksafgiften.

I Holland fungerede der i årene "1971 til 1983 en afgiftsordning, hvorefter der af staten betaltes et årligt beløb til en litteraturfond, som fordelte dette beløb til hollandske skønlitterære forfattere. Fordelingen skete i forhold til det offentlige biblioteksindkøbs erhvervelse af forfatternes bøger. Beløbet androg i 1983 fl. 480.000. I en bemærkning til dette års budget anførtes, at man ville standse ordningen, idet muligheden og ønskeligheden af en lovregulering af spørgsmålet ville blive nærmere undersøgt.

I Storbritannien vedtog Parlamentet i 1979 en lovgivning om biblioteksvederlag, som ikke er baseret i ophavsretslovgivningen. I henhold til denne lov - der i betydelig grad er en bemyndigelseslov - udbetales der fra en central fond vederlag til forfattere for de af deres bøger, som udlånes offentligt af landets lokale biblioteker. Loven fastsætter ikke nærmere betingelser med hensyn til de berettigede forfatters nationalitet, men administrativt er det fastsat, at berettigelse kræver dels statsborgerskab i Storbritannien eller et andet EF-land, dels fast bopæl i Storbritannien. Disse regler vil kunne ændres i fremtiden, hvis og når der måtte blive indgået nærmere aftaler herom med udlandet.

Afgiftsordningen har efter lovens vedtagelse været under nærmere forberedelse i nogle år, og den første udbetaling fandt sted i februar 1984, hvor 6.000 forfattere fik mellem £1 og £5.000. Loven giver kun ret til afgift for bøger, og det er blevet bestemt, at kun forfattere og illustratorer skal være berettigede. Oversættere, udgiver og redaktører m.fl. er således ikke omfattet. Bevillingen til vederlag samt administrationen andrager årligt £2 mio., og fordelingen sker efter stikprøveundersøgelser af udlånet fra de offentlige biblioteker, dog undtaget bl.a.

universitetsbiblioteker.

¹ Vesttyskland indførtes biblioteksafgiften i ophavsretsloven i 1965, og i 1972 udvidedes ordningen til at omfatte de af det offentlige drevne biblioteker. Ordningen giver rettighedshaverne ret til vederlag for udlån og udleje, som sker i erhvervsøjemed eller i et offentligt tilgængeligt bibliotek eller lignende. Dette vederlagskrav kan kun gøres gældende gennem en forvaltningsorganisation. Ordningen administreres af 3 selskaber, der repræsenterer henholdsvis litteratur, musik og billedkunst, og vederlaget udredes af delstaterne og forbundsmyndighederne i forening. Det androg 13 mio. DM i 1980 og er aftalt som en "klumpsum", dvs. uden at være direkte afhængigt af en konstateret benyttelse. De 3 selskaber fordeler midlerne indbyrdes efter en nærmere aftale. Det største af disse selskaber, VG Wort, fordeler over 90% af det samlede biblioteksvederlag. Af selskabets indkomst fradrages forlods 10% til administration, og det resterende beløb fordeles herefter mellem de skøn- og faglitterære forfattere i forholdet 77,5 til 22,5. Af de skønlitterære forfatteres andel går halvdelen til en særlig fond for professionelle forfattere. Disse midler bliver brugt til for free-lanceforfattere at betale den del af pensions- og sygeforsikringerne, som for lønmodtagere betales af arbejdsgiverne. Endvidere går 10% af denne andel til WORT's socialfond, som uddeler legater til trængende forfattere, især sådanne som ikke er berettiget til pensionsydelse. Resten af de skønlitterære forfatteres andel fordeles individuelt på basis af stikprøver af udlånet. Normalt fordeles disse udlodninger med 70% til forfatterne og 30% til forlæggerne. Med hensyn til de faglitterære forfattere sker den kollektive anvendelse dels - for halvdelen af disse forfatteres andels vedkommende - gennem en fond, som støtter førsteudgivelser af videnskabelige publikationer, dels - for 10%'s vedkommende - gennem en socialfond. Den individuelle fordeling sker dels med et beløb pr. ny titel, produceret i det foregående år, dels for periodiske artiklers vedkommende ved at 15% af de faglitteræres andel overføres til fordeling sammen med fotokopieringsvederlagene. De individuelle midler fordeles som hovedregel ligeligt mellem forfattere og forlæggere, men forlæggerens andel går automatisk til publiceringsfonden. For både

skøn- og faglitteraturen gælder, at fordelingen forfatter/forlægger er fastlagt gennem kollektive forhandlinger. Hvor der ikke er berettigede forlæggere, tilfalder forlæggerandelen forfatteren. Ikke kun tyske, men også udenlandske rettighedshavere kan få del i afgiften. Fordelingen til udlandet sker enten på basis af nærmere aftaler herom mellem de tyske og udenlandske organisationer eller ved de berettigedes indmeldelse som ekstraordinære medlemmer af de tyske organisationer. Der er dog kun mulighed for medlemskab for rettighedshavere, som er statsborgere i et EF-land eller i Schweiz eller Østrig. Der er ikke fastsat særregler for fordelingen af vederlag til udenlandske rettighedshavere.

Ordningerne i Australien og New Zealand skal ikke beskrives i detaljer. Det skal dog bemærkes, at i Australien udbetales der i henhold til administrativt fastsatte regler kun afgift til nationale rettighedshavere. Med enkelte, uvæsentlige undtagelser er forholdet det samme i New Zealand.

8. Konsekvenser af en ophavsretlig biblioteksafgift.

En overførsel af biblioteksafgiften fra den nugældende særlovgivning til ophavsretslovgivningen vil få en række konsekvenser af afgørende betydning for afgiftens beregning og fordeling.

Rent lovteknisk vil gennemførelsen kunne ske gennem en styrkelse af ophavsmændenes rettigheder til spredning af udgivne værkseksemplarer, således at rettighederne i en eller anden form kommer til at omfatte offentligt udlån. Konsekvenserne af en sådan ændring vil vedrøre de værker og præstationer, som udløser afgift (8.1 nedenfor) og den berettigede personkreds, herunder rettens overdragelighed (8.2 nedenfor). Desuden vil udnyttelsens karakter spille en rolle (8.3 nedenfor) ligesom der vil ske ændringer i kredsen af omfattede biblioteker (8.4). Endelig må man overveje valget mellem de forskellige former, som ophavsrettigheder kan antage (8.5).

8.1. De omfattede værker og præstationer.

Traditionelt er det centrale område for ophavsretten de litterære og kunstneriske værker. Herunder indbefattes et meget bredt spektrum af menneskelige udtryksformer, spændende fra det finkulturelle og det videnskabelige til ganske dagligdags fænomener, som man ikke umiddelbart forbinder med biblioteksudlån, f.eks. brugskunst. Der skal ikke her foretages en generel gennemgang af det ophavsretlige værksbegreb eller af de forskellige værkstyper, men enkelte særlige eksempler skal dog fremhæves.

Det spiller som hovedregel ingen rolle efter en ophavsretlig vurdering, om et værk knytter sig til et andet og/eller udgives sammen med det. Derfor vil illustrationer ophavsretligt set berettige til vederlag på lige fod med det illustrerede værk. Reglerne om ophavsret til samleværker, oversættelser og bearbejdelser vil tilsvarende betyde, at sådanne værker berettiger til vederlag.

Ophavsretten gælder værkerne som sådanne, uanset om de fremtræder i bogform eller på anden måde. Det vil f.eks. betyde, at komponister vil være berettiget til vederlag, uanset om deres værker udlånes på noder eller grammofonplader, og billedkunstnere vil opnå ret til vederlag for f.eks. udlån af grafik og plakater. Også andre værksformer eller fremtrædelsesformer for værker vil kunne komme på tale, såsom dias, film og videogrammer, mikrofilm og -fiche samt edb-programmer.

Forholdene giver i mindre grad sig selv, når man ser på de såkaldt nærtstående rettigheder. I denne sammenhæng må man navnlig bemærke de udøvende kunstneres (musikere og skuespillere m.fl.) rettigheder efter § 45, fonogramproducenternes rettigheder efter § 46, radiofoniers rettigheder efter § 48 og de særlige rettigheder til tabeller o.lign. efter § 49.

Det skal her bemærkes, at et flertal i udvalget i bet. 962/1982 "Beskyttelse af kunstneriske præstationer" s. 47 f og 105 ff foreslog rettighederne efter §§ 45, 46 og 48 udvidet, så de bl.a. i henseende til spredningsretten fik samme opbygning som den egentlige ophavsret.

Et flertal i udvalget er af den opfattelse, at en ophavsretlig biblioteksafgift også bør omfatte de udøvende kunstneres rettigheder efter § 45, og rettighederne til tabeller, kataloger og lign. efter § 49. De præstationer, som der her er tale om, bliver udsat for ganske den samme art af udnyttelse som f.eks. almindelige bøger, og flertallet kan derfor ikke se nogen begrundelse for, at der skal være forskelle i beskyttelsesmæssig henseende.

Flertallet finder derimod ikke, at biblioteksafgiften bør omfatte de rettigheder, som i nogle henseender er lovfæstet for fonogramproducenter og radio- og fjernsynsforetagender i ophavsretslovens §§ 46-48. Der er ingen konventionsmæssig forpligtelse til at indrømme de pågældende selvstændige rettigheder, og der knytter sig systematiske og principielle betæneligheder til selvstændige producentbeskyttelser, jfr. nærmere udvalgets 4. delbetænkning (1000/1984 om film- og videogramspørgsmål), s. 49,

og 3. delbetænkning (962/1982 om beskyttelse af kunstneriske præstationer), s. 45. De nævnte producenter m.v. vil være i stand til at tilforhandle sig andele af vederlaget gennem aftaler med de grupper af ophavsmænd og udøvende kunstnere, hvis værker og præstationer de viderebringer, ganske som forholdet er mellem f.eks. forfattere og forlæggere, jfr. afsnit 8.2 nedenfor.

Et mindretal, Erik Carlsen og Britta Kummel, må finde det helt naturligt, at radiofonier og lydproducenter får andel i en eventuel ophavsretlig biblioteksafgift. Som bekendt er radiofonier og lydproducenter umiddelbare rettighedshavere efter ophavsretslovens §§ 46, 47 og 48, og en udelukkelse af disse grupper ville være et afgørende brud på almindeligt gældende principper.

I betænkningen gives der intet andet argument for at udelukke radiofonier og lydproducenter, end at det ville være administrativt enklest, at radiofonier og lydproducenter på samme måde som eksempelvis bogforlæggerne kun får afledede rettigheder. Et sådant administrativt hensyn ville ikke i sig selv kunne være tilstrækkelig begrundelse for at gøre brud på hidtidige retsprincipper. Hertil kommer yderligere, at IFPI (den danske gruppe af den internationale federation af fonogram- og videogramproducenter) har oplyst, at en sådan ordning tværtimod ville give administrative vanskeligheder. Resultatet ville blive, at retsstillingen ville blive baseret på individuelle kontraktformuleringer, som ville indebære en helt nødvendig administrativ byrde. Producenternes ret ville blive baseret på disse individuelle aftaler med ophavsmænd og udøvende kunstnere, og det ville betyde forskellige fordelingstal for de enkelte produktioner, og det ville yderligere komplicere administrationen i fordelingsorganet. Se nærmere IFPI's udtalelse, der er optrykt som bilag til denne betænkning.

Som bekendt har et flertal i mediekommissionen i betænkning nr. 954 om "VIDEO" udtalt, at relevante dele af Danmarks Radios programmer - egenproduktioner såvel som indkøbte - bør gøres tilgængelige for befolkningen, bl.a. på biblioteker. Senere har radorådet vedtaget, at Danmarks Radio skal sikres adgang til bl.a. biblioteksdistribution af radio- og TV-programmer.

Mindretallet fremhæver, at Danmarks Radio har store økonomiske investeringer i produktion og distribution af Danmarks Radios programmer, hvorfor det må være helt naturligt, at Danmarks Radio får ret til en eventuel ophavsretlig biblioteksafgift. På andre områder, hvor der sker en såkaldt sekundær udnyttelse af ophavsretligt beskyttede frembringelser, f.eks. ved offentlig fremførelse af fonogrammer, er producenternes ret til andel i vederlaget sikret umiddelbart i ophavsretsloven.

8.2. Den berettigede personkreds.

Ophavsrettens udgangspunkt er, at rettighederne tilkommer den, der skaber værket eller laver præstationen. Derfor vil f.eks. også illustratører og komponister kunne rejse krav på vederlag i det omfang, den stedfundne udnyttelse af deres værker berettiger dem hertil. Der vil derfor som udgangspunkt heller ikke gælde krav om, at der ikke må være medforfattere eller lignende. Noget andet er, at sådanne begrænsninger - ikke mindst i en overgangsperiode - i en vis udstrækning kan overvejes indført på grund af praktisk/administrative forhold.

Omkring forholdet til udenlandske ophavsmænd henvises til drøftelserne og konklusionerne ovenfor i afsnit 5 og 6.

Ophavsretten falder som hovedregel i arv efter de almindelige arveregler, og det samme vil være tilfældet med retten til biblioteksvederlag, hvis der ikke indføres særlige undtagelser. Der kan her argumenteres for, at denne ret ikke adskiller sig principielt fra andre ophavsrettigheder, og at den derfor bør komme de efterlevende til gode på helt normal måde. Modsat kan det anføres, at jo større beløb man lader tilflyde arvingerne - navnlig de fjernere arvinger som ikke har haft ophavsmanden som forsørger - des mindre beløb kan der efter omstændighederne blive til de levende ophavsmænd.

Et tilsvarende problem vedrører biblioteksrettens overdragelighed i den berettigedes levende live. Dette spørgsmål må ses i sammenhæng med forlæggeres og udgiveres rettigheder. Forlæggere og

udgivere på bogområdet har ingen selvstændig beskyttelse efter ophavsretsloven, men er alene henvist til at erhverve rettigheder gennem aftaler med ophavsmændene.

Bernerkonventionen indeholder kun få regler om rettighedernes overdragelighed, se især Art. 14 ter, hvorefter følgeretten er uoverdragelig. Heri kan der imidlertid ikke antages at ligge nogen bindinger med virkning på andre - tilsvarende - områder.

En tilrettelæggelse af biblioteksafgiftsretten som en personlig, uoverdragelig ret, der ikke kan gøres til genstand for kreditorforfølgning, og kun i et vist omfang kan overgå til andre ved arv, kan frembyde visse fordele, især af mere socialt betonet karakter. Man vil nemlig herigennem kunne sikre de skabende og udøvende kunstnere en andel i provenuet, som ikke kan fraskrives gennem vidtgående forlagsaftaler eller lignende. Desuden kan en sådan personel ret muligvis siges at tage højde for, at begrundelserne for ophavsretten tildels skifter karakter, når man vender blikket fra de originære retsindehavere til indehavere af afledede rettigheder, såsom medkontrahtenter og arvinger. Heroverfor må det imidlertid påpeges, at selv om argumentationen bag ophavsretten kan være forskellig i forskellige situationer, svækkes den ikke nødvendigvis derved. I relation til erhververe af rettigheder antager argumentationen en mere økonomisk præget karakter med et svagere indslag af de sociale elementer, som indgår i relationen til de originære retsindehavere. Dette ændrer imidlertid ikke forholdene omkring udnyttelsen af værkerne og dermed heller ikke behovene for at sikre den økonomiske baggrund for denne udnyttelse.

Endvidere kan det anføres, at personelle rettigheder inden for ophavsretten i nordisk ret hidtil kun er gennemført ad lovgivningsvejen for så vidt angår de ideelle rettigheder. De økonomiske rettigheder er i så henseende alle af almindelig, formueretlig karakter. Dette har ikke udelukket, at man ad organisatorisk vej har knæsat en vis uoverdragelighed. Således accepterer organisationen KODA ikke, at de af organisationen fastsatte fordelingsregler mellem autorer og forlag tilsidesættes ved individuelle aftaler. Sådanne arrangementer kan være velbe-

grundede ud fra såvel sociale som administrative hensyn, men de forudsætter til gengæld, at der på forhånd er opstillet faste fordelingsnøgler.

Gennemførelse af retten til biblioteksvederlag som en personlig, uoverdragelig ret kan ligeledes kun ske, hvis man samtidig bestemmer, hvilke andele af provenuet, der skal tilkomme henholdsvis ophavsmænd, bearbejdere, oversættere, forlæggere osv. I den nordiske ophavsretslovgivning har man hidtil afholdt sig fra at fastsætte sådanne fordelingsnøgler, formentlig fordi man har anset det for mest hensigtsmæssigt, at disse spørgsmål løses ad forhandlingsvejen. Herved har man iøvrigt haft en vis sikkerhed mod indgåelse af urimelige aftaler, idet der i den nu ophævede § 29 i ophavsretsloven var hjemmel til helt eller delvis at tilsidesætte åbenbart urimelige aftaler. Denne regel blev ophævet i konsekvens af gennemførelsen af den nugældende generelle bestemmelse i aftalelovens § 36. Der blev ikke i forbindelse med denne lovændring tilkendegivet nogen intention om at svække den hidtidige beskyttelse af de svage aftaleparter på ophavsrettens område. Tværtimod skete der en styrkelse af bestemmelsen, idet kravet om åbenbar urimelighed ændredes til alene at være et krav om, at det vil være urimeligt eller i strid med redelig handlemåde at gøre aftalen gældende. Det må i lyset heraf antages, at fravigelser af sædvanemæssige fordelingsnøgler eller af nøgler, som er aftalt mellem de relevante organisationer, som regel vil kunne tilsidesættes, medmindre de er rimeligt begrundede og kendelige for parterne i de enkelte tilfælde.

På denne baggrund kan det betvivles, om der er behov for at etablere lovhjemlede ufravigelige fordelingsnøgler. Noget andet er, at den organisation, som forudsættes oprettet til administration af afgiftsretten (jfr. afsnit 8.5 nedenfor), kan have ønske om at gennemføre vedtægtsbestemmelser, hvorefter der ikke kan ske individuelle fravigelser af de kollektivt fastsatte fordelingsnøgler.

Der bør efter udvalgsflertallets opfattelse derfor ikke gennemføres særlige regler om rettens overdragelighed. I forlængelse heraf hører spørgsmålet om fortolkningen af ældre kontrakter,

hvori ophavsrettigheder og nærtstående rettigheder overdrages helt eller delvis. For så vidt de overdragne rettigheder er specificeret i den enkelte kontrakt, og der ikke er nævnt noget om retten til biblioteksvederlag, følger det af den såkaldte specialitetsgrundsætning i ophavsretslovens § 27, stk. 1, 3. punktum, at der ikke er sket en overdragelse af denne ret.

Spørgsmålet er mere tvivlsomt i tilfælde, hvor der foreligger en i formen fuldstændig overdragelse af de økonomiske rettigheder, således som det f.eks. kendes fra musikforlagsaftaler. Sådanne aftaler er i lovmotiverne og den juridiske litteratur behandlet med skepsis, men der er ikke etableret en klar lovhjemmel for at betragte sådanne aftaler som ugyldige. Spørgsmålet om forholdet til nye rettigheder blev dog overvejet i forbindelse med gennemførelsen af den gældende ophavsretslov. I betænkningen "Udkast til lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker", København 1951, blev der stillet forslag om, at en overdragelse af rettigheder ikke retsgyldigt skulle kunne omfatte senere udvidelser af ophavsretten ved lov eller som følge af overenskomst med fremmed stat (betænkningens forslag § 25, stk. 2, side 22 og 137 f). Denne bestemmelse blev ikke medtaget ved fremsættelsen af lovforslaget for folketinget. I bemærkningerne til forslaget (Folketingstidende 1959/60, tillæg A, spalte 2732 f) hed det om denne type aftaler, at de "indeholder et hasardmoment og bør ofte ikke være bindende for ophavsmændene". Den foreslåede bestemmelse ville imidlertid også ramme sådanne tilfælde, hvor en udvidelse af rettighederne lader sig forudse, som f.eks. når en ny ophavsretslov, indeholdende ændringer til gunst for ophavsmændene, er under forberedelse. I disse tilfælde burde aftalerne være bindende på sædvanlig måde. Under hensyn hertil mente man ikke at burde optage den i kommissionsbetænkningen foreslåede regel. Man fandt iøvrigt ikke, at der forelå noget virkeligt behov for en speciel bestemmelse om forholdet, idet ubillige aftaler ville kunne tilsidesættes efter den dagældende regel i § 29. Sammenfattende kan det således konstateres, at der i alle normale tilfælde ikke er sket nogen overdragelse af ret til andele i biblioteksafgift ved eksisterende kontrakter. Med hensyn til fremtidige aftaler må der sondres mellem individuelle og kollektive aftaler, jfr. det ovenfor

anførte. I almindelighed vil der således være en formodning for, at individuelle fravigelser af kollektivt fastsatte fordelingsnøgler ikke er gyldige, medmindre fravigelsen er parterne bekendt og desuden er rimeligt begrundet i det enkelte tilfælde, ligesom det vil bero på indholdet af de kollektive aftaler, om fravigelser til autorernes og kunstnernes ugunst er tilladelige. Desuden vil det normalt være en forudsætning for sådanne fravigelser, at opkrævningsorganisationen er i stand til at indpasse individuelle fravigelser i den administrative tilrettelæggelse af udbetalingerne.

8.3. Biblioteksudlån m.v. som ophavsretlig udnyttelsesform.

Den væsentligste del af bibliotekernes udnyttelse af beskyttede værker består i brugernes hjemlån af eksemplarerne. Herudover sker der imidlertid også anden brug af værker på biblioteker. De står almindeligvis til rådighed for brug på stedet, og undertiden er dette den eneste mulige udnyttelsesform.

Den nærmere beskrivelse af de ophavsretlige beføjelser, som ønskes indført i henseende til disse udnyttelsesformer, må anskues i lyset af, hvorledes det teknisk er muligt at registrere udnyttelsens karakter og omfang. Som et led i belysningen af dette spørgsmål nedsatte ministeren for kulturelle anliggender den 8. marts 1984 to udvalg, der fik til opgave at stille forslag om den praktiske gennemførelse af en optælling af henholdsvis grammofonplader/bånd og billedkunst til udlån på de af biblioteksafgiftsloven omfattede biblioteker. Disse optællinger skulle ske med henblik på en eventuel ydelse af biblioteksafgift til komponister, udøvende kunstnere og producenter, respektive billedkunstnere. Udvalgenes kommissorier omfattede ikke boglige materialer, og man beskæftigede sig derfor ikke med problemerne omkring bøger med flere ophavsmænd, herunder illustratorenes forhold. Udvalgene fik heller ikke til opgave at behandle andre biblioteker end de af den nugældende biblioteksafgiftslov omfattede biblioteker.

Udvalgene afgav deres betænkninger i november 1984, og de publiceredes under ét i betænkning 1026/1984: Billedkunst og fonogrammer - registrering til biblioteksafgift. De er parallelt opbygget, og de refereres derfor i det følgende under ét.

Begge betænkninger indeholder bl.a. omfattende redegørelser for de nuværende aktiviteter på bibliotekerne på de respektive områder. Det fremgår heraf, at niveauet for så vidt angår både grammofonplader/bånd og billedkunst er kvantitativt stærkt svingende fra kommune til kommune. Med hensyn til musikbærende grammofonplader/bånd var der pr. 31. december 1983 ca. 1,5 mio. enheder. Antallet af indkøbte eksemplarer var i 1982 ca. 192.000 og i 1983 ca. 156.000. Udlånet af musikbærende fonogrammer var i 1982 ca. 1,5 mio. og i 1983 ca. 1,2 mio.

grammer var i 1983 i alt 4,8 mio. enheder. Af en optælling i den centrale tilbudsliste fremgik iøvrigt, at der i 1983 blev tilbudt bibliotekerne 249 danske pladeproduktioner, dvs. grammofonplader med musik af danske komponister og/eller spillet af danske musikere, udgivet på danske pladeforlag. Derudover var der en del udenlandske produktioner, hvorpå danske musikere medvirker. I alt blev der tilbudt 2.512 plader i 1983. Det er langt fra alle musikbiblioteker, som låner plader ud til publikum.

Af billedkunstbetænkningen fremgår bl.a., at der kun er få bibliotekssamlinger af billedkunst til udlån, og de fleste af samlingerne er af meget beskedent omfang. Pr. 31. december 1979 var ca. 40 biblioteker begyndt at anskaffe billedkunst til udlån og ud af disse 40 havde 26 biblioteker ca. 11.000 stk. grafik. Ca. halvdelen heraf fandtes i kommunerne Gentofte, Gladsaxe og Lyngby. Iøvrigt har nogle biblioteker endnu ikke påbegyndt udlån, og andre udlåner kun til udsmykning på kommunale institutioner m.v. Med hensyn til plakater oplyses det, at 28 biblioteker tilsammen havde 13.605 stk. Det skønnes, at antallet af biblioteker, der anskaffer billedkunst til udlån, ikke er forøget siden 1979. Der findes ikke opgørelser af det samlede udlån af billedkunst, men det nævnes, at udlånet fra kunstafdelingerne i Gentofte, Gladsaxe og Lyngby i gennemsnit er knap 1.000 enheder grafik om måneden. Plakater udlånes i større omfang. Endelig fandtes der i 14 biblioteker ialt 4.274 diasserier med kunst, overvejende til udlån.

Betænkningerne indeholder ganske nøje redegørelser for den bibliotekstekniske registrering og katalogisering af grammofonplader/bånd og billedkunst, og der redegøres for den registrering m.v., som sker uden for bibliotekssektoren.

Udvalgene har vurderet mulighederne for optælling på udlån/benyttelse på stedet, bestand samt værksbegrebet kombineret med eksemplarantal. Ved sidstnævnte forstås, at der skulle betales en vis afgift for tilstedeværelsen af værket, kombineret med antallet af eksemplarer. Begge udvalgene afviser iøvrigt tanken om et vederlag i forbindelse med bibliotekernes indkøb af værkerne, idet man i det væsentlige henviser til den argumenta-

tion herom, som fremførtes af Bogudvalget i betænkning nr. 877/1979: Biblioteksafgiften, side 14 og 15.

Med hensyn til mulighederne for at basere optællingen på stikprøver konstaterer udvalget vedrørende grammofonplader og bånd, at det på dette område vil medføre en stor usikkerhed og fejlmargin i forhold til en totalopgørelse og kun betyde en forholdsvis ringe arbejdslettelse. Det konkluderes derfor, at området ikke egner sig til en stikprøveoptælling. Ligeledes finder billedkunstudvalget, at stikprøveoptælling vil være udelukket på grund af samlingernes begrænsede omfang. Kun ét folkebibliotek og ingen skolebiblioteker anvender i dag edb til beholdningsog udlånsregistrering, og da indførelse af edb-registrering er en lokal beslutning og kræver en lokal finansiering, er det ikke muligt at sige, hvornår alle biblioteker vil have indført disse systemer. I Bibliotekstilsynet antages det, at indførelse af edb-systemer med en total bestandregistrering i alle landets folkebiblioteker ligger uden for en normal planhorisont, d.v.s. mere end 8 år. Det antages dog, at en stor del af bibliotekerne allerede inden da vil have gennemført en sådan registrering. Registrering af udlån på edb i alle biblioteker antages derimod at være endnu fjernere.

For så vidt angår administrationen af kommende afgiftsordninger på de omhandlede områder peger begge udvalgene på mulighederne for at arbejde sammen med de nuværende og kommende centrale edb-baser, der måtte indeholde oplysninger, der kan bruges til registrering og/eller identifikation af materialernes rettig-hedshavere. Udvalgene peger iøvrigt på, at der ved indførelse af edb-registrering i bibliotekerne bør foreligge specificerede krav til edb-systemerne, så de kan anvendes ved afgiftsberegningen. Udvalgene peger herved bl.a. på spørgsmålet om, hvem der skal bære de hermed forbundne omkostninger.

Optællingen af de afgiftsberettigede værker kan ifølge udvalgene ske på flere måder: Man kan optælle bestanden af eksemplarer alene eller kombineret med antallet af værker, og man kan optælle antallet af udlån. En totaloptælling af hvilke fonogrammer, der udlånes pr. år i folke- og skolebibliotekerne, anses

for uigennemførligt, så længe der ikke er edb-udlånsregistrering i bibliotekerne. Som en overgangsordning kunne det være en mulighed at basere optællingen på de folkebiblioteker, der fotonoterer udlån af fonogrammer. Men det ville blive en stikprøve, med alle de svagheder, som påpegedes ovenfor, og skolebibliotekerne ville ikke være omfattet. Det er derimod udvalgets opfattelse, at så længe samlingerne af fonogrammer har det nuværende forholdsvis begrænsede omfang, vil det være muligt at realisere en totaloptælling af bestanden (antal eksemplarer), begrænset til at omfatte oplysninger, der kan identificere fonogrammet, og som kan bruges som indgange i de centrale edb-baser. Derimod anser man det ikke for muligt at registrere den benyttelse, som sker på selve biblioteket, den såkaldte præsensbenyttelse. Iøvrigt udtaler udvalget en præference for ordninger, der bygger på en grundudgift for selve fonogrammet, suppleret med beløb, som sættes i forhold til eksemplarantallet.

Det er billedkunstudvalgets opfattelse, at så længe antallet af biblioteker med grafik er så lille og samlingernes omfang så begrænset, vil der kunne foretages en total optælling af rettighedshaverne til grafiske værker i bibliotekerne, både på udlånsbasis og på bestandsbasis og også hvis optællingen skal omfatte udenlandske rettighedshavere. Dog påpeger billedkunstudvalget, at registrering og optælling for så vidt angår plakater og diasserier ikke i alle tilfælde vil kunne gennemføres sådan, at der kan udbetales individuelle vederlag. Man peger derfor på kollektive ordninger i de tilfælde, hvor kunstnerne ikke kan oplyses.

Der har ikke været foretaget lignende undersøgelser af mulighederne for og konsekvenserne af en udlånsbaseret optælling og registrering af boglige materialer i folke- og skolebibliotekerne eller af en optælling og registrering i det hele taget i forskningsbiblioteker m.v. Det fremgår dog af ovennævnte betænkninger, at ca. 75% af det samlede udlån i folkebibliotekerne skønnes at blive registreret via fotonotering, men at ingen skolebiblioteker benytter denne form for registrering. Det er endvidere oplyst overfor nærværende udvalg, at kun ganske få forskningsbiblioteker benytter fotonotering eller edb-registre-

ring af udlån.

Flertallet i nærværende udvalg har nøje drøftet formuleringen af rettighedernes indhold. Det har betydning i flere henseender, nemlig 1) som kriterium for afgrænsningen af de af ordningen omfattede biblioteker m.v., 2) som beskrivelse af den afgiftsudløsende aktivitet, hvorigennem de vederlagsberettigede autorer og værker m.v. kan bestemmes og 3) i konsekvens heraf som rettesnor for udlodningen af vederlaget til de enkelte berettigede.

Flertallet har valgt at lægge udlån og udleje af værkseksemplarer til grund for afgrænsningen af de af ordningen omfattede biblioteker m.v. Der er her behov for et klart kriterium for afgrænsningen, og man finder i så henseende, at hjemlån af værkerne er en relevant benyttelse i en rettighedsmæssig sammenhæng, idet brugeren herigennem for en tid stilles ganske som om, det pågældende eksemplar var erhvervet ved køb. Forholdet er tilsvarende med hensyn til udlejning. Navnlig tidligere spillede lejev biblioteker en vis rolle, og der har fra tid til anden været tilløb til at nyetablere sådanne. Med hensyn til udleje af musikværker har udvalget tidligere tilkendegivet, at man gerne så det omfattet af enerettigheder. Dette hænger sammen med, at musikværker indtager en særlig sårbar stilling bl.a. på grund af den moderne kopieringsteknologi. Forholdene er knap så alvorlige ved andre værkstyper. Udvalgsflertallet finder imidlertid, at det ville være uholdbart, hvis udlån var rettighedsbelagt, mens udleje kunne ske frit, og man foreslår derfor, at biblioteksvederlagsreglerne også tillægges virkning ved udleje af værkseksemplarer.

Ser man herefter på de biblioteker, som ifølge ovenstående bør være omfattet af reglerne om vederlag, vil det bero på biblioteksmæssige forhold, hvilken nærmere udnyttelse af værkerne, der finder sted. Nogle værker kan hjemlånes, mens andre kun kan benyttes på stedet. Disse forhold er autorerne uvedkommende, løvrigt må det bemærkes, at den benyttelse, som sker på biblioteker - og altså uden hjemlån - kan være særdeles intensiv. Udvalgets flertal finder derfor, at man ved beskrivelsen af den afgiftsudløsende aktivitet bør se på den pågældende institutions

samlede aktiviteter. En sådan beskrivelse af retten kan også være administrativt fordelagtig, dersom vederlagsberegningen baseres på bestandstal eller lignende.

Udlodningen af vederlaget forudsættes varetaget af en organisation, som i overensstemmelse med sine vedtægter vil skulle vedtage det nærmere grundlag for fordelingen. Der vil her være forskellige anvendelige modeller, hvoraf nogle vil kunne siges at knytte sig mere til benyttelsen i almindelighed, mens andre f.eks. kan knytte sig til udlånet. Herom henvises til flertallets overvejelser nedenfor i afsnit 9.

8.4.. De omfattede biblioteker.

Det er en hovedregel inden for ophavsretten, at rettighederne kun har virkning for den værksudnyttelse, som retter sig mod almenheden, jfr. OL § 2. Den nærmere afgrænsning af rettighederne i så henseende er en velkendt og efterhånden også ganske veldefineret problemstilling inden for ophavsretten. Som udgangspunkt ser man således på, om adgangen til værksudnyttelsen står åben for enhver eller i det mindste for generelt afgrænsede dele af befolkningen. I så fald er udnyttelsen offentlig i ophavsretlig forstand.

Denne afgrænsning svarer ikke til den nugældende biblioteksafgifts regler, hvorefter f.eks. forskningsbiblioteker ikke er omfattet. Gennemførelsen af et ophavsretligt biblioteksvederlag som beskrevet ovenfor i afsnit 8.3 vil betyde, at alle biblioteker, som udlåner bøger offentligt, vil være omfattet. Konsekvensen bliver derfor, at vederlagsretten ikke blot vil omfatte folkebibliotekerne og bibliotekerne i folkeskolen, men også forskningsbiblioteker og eventuelle privatdrevne biblioteker, forudsat udlånet er offentligt. Modsat vil f.eks. de fleste private virksomheders faglige biblioteker, som alene betjener de ansatte, ikke være omfattet. Heller ikke skolernes udlevering af undervisningsmaterialer, herunder skolebøger, til elevernes brug i forbindelse med undervisningen vil være omfattet.

Et vanskeligere afgrænsningsspørgsmål er amtscentralerne for undervisningsmidler, der i henhold til lov nr. 239 af 12. juni 1975 har følgende opgaver: 1) at sørge for oplysning om undervisningsmidler, herunder yde rådgivning og vejledning til lærere m.fl. i amtskommunen på grundlag af amtscentralernes samling af undervisningsmidler, 2) at foretage udlån af materialer til de i amtskommunen beliggende skoler og andre undervisningsinstitutioner, 3) at yde teknisk bistand til lærere i amtskommunen ved fremstilling af egne undervisningsmaterialer og 4) mod vederlag at yde biblioteksteknisk bistand til de skoler og andre undervisningsinstitutioner i amtskommunen, som ikke på anden måde kan få sådan bistand.

De nærmere regler for amtscentralernes virke kan fastsættes af de enkelte amter. Fra amtscentralerne foregår iøvrigt udlån til folkebiblioteker med henblik på de undervisningsinstitutioner, der ikke direkte betjenes af amtscentraler, f.eks. undervisningen i aftenskolen. Det er desuden oplyst for udvalget, at der nogle steder praktiseres udlån i videre omfang.

Et mindretal, N. Thye, er af den opfattelse, at amtscentralernes virksomhed inden for de rammer, der er fastlagt i lov nr. 239 af 12. juni 1975, herunder udlån af materialer til de i amtskommunen beliggende skoler og andre undervisningsinstitutioner, ikke kan sidestilles med udlån fra de offentlige biblioteker til almenheden.

Det samme gælder amtscentralernes formidling af supplerende materiale til fritidsundervisningen i det omfang folkebibliotekernes almindelige udlån ikke kan dække denne undervisnings behov i de almene undervisningsfag.

Den virksomhed, der foregår fra amtscentralerne, bør derfor ikke opfattes af den foreslåede ordning med hensyn til biblioteksafgiften.

For så vidt angår forskningsbibliotekerne ser mindretallet med den største betænkelighed på en så radikal ændring af grundlaget for disse institutioners virksomhed og finder, at de administra-

tive,, økonomiske og andre konsekvenser er ganske uoverskuelige.

Mindretallet forbeholder sig undervisningsministeriets stilling til forslaget til man bl.a. efter en høring af de berørte institutioner og af planlægningsrådet for forskningen har haft mulighed for at vurdere konsekvenserne af forslaget.

Et aindet mindretal, Anna Johansen, deler denne betænkelighed vedrørende forskningsbibliotekerne, og henviser iøvrigt til mindretalsudtalelsen nedenfor i afsnit 9.

8.5. Den rettighedsmæssige etablering af en ophavsretlig biblioteksétfgift.

Som berørt flere gange i det foregående, vil udgangspunktet for en ophavsretlig biblioteksafgift være ophavsretslovens §§ 1 og 2, der bl.a. indrømmer ophavsmændene en eneret til at sprede deres værker til almenheden. Går man alene frem efter disse bestemmelser, vil hver enkelt ophavsmand på basis af eneretten kunne nedlægge forbud mod udlån af sine værker. En sådan konsekvens må dog anses for betænkelig, dels fordi det derved kan blive nødvendigt at føre et meget stort antal individuelle forhandlinger med de enkelte ophavsmænd, dels fordi en sådan eneret kan have uønskede kulturpolitiske konsekvenser. Man må derfor foretage en vis begrænsning af den fulde eneret. Retten kan eksempelvis udformes som en såkaldt tvangslicens, hvilket indebærer, at ophavsmændene ikke kan modsætte sig brugen af værkerne, men kun rejse krav på et vederlag, der i mangel af enighed herom fastsættes af en nærmere bestemt myndighed. Efter den gældende ophavsretslov er en del forskellige former for brug af beskyttede værker omfattet af tvangslicensbestemmelsen i lovens § 54.

En anden mulighed er at indføre en såkaldt aftalelicensordning. En sådan ordning findes i lovens § 22, hvor det bl.a. hedder: "Har Danmarks Radio ... i medfør af aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske ophavsmænd til en bestemt art af værker, ret til at udsende de af organisationen

repræsenterede værker, må radiofonien mod ydelse af vederlag tillige udsende udgivne værker af tilsvarende art af ophavsmænd, som ikke repræsenteres af organisationen ...". Løvrigt har alle ophavsmænd efter loven en ret til at nedlægge forbud mod udsendelse af deres værker. En sådan aftalelicens kan formuleres på flere måder. Desuden kan det overvejes at supplere reglerne med en "sikkerhedsventil" på forskellig vis, f.eks. i form af tvungen mægling eller voldgift for det tilfælde, at aftaler mellem parterne ikke opnås. Også en eventuel forbudsmulighed kan udformes på forskellige måder.

Udvalget har i sin første delbetænkning, "Licenskonstruktioner og fotokopiering", bet. 912/1981, side 22 ff, foretaget en nøje gennemgang af sådanne ordninger. Et flertal i udvalget tilkendegav her den opfattelse, at aftalelicenssystemer frembyder betydelige fordele af beskyttelsesmæssig og administrativ karakter. På den anden side stod det dog klart, at sådanne systemer kun er praktikable under en række forudsætninger.

En af disse forudsætninger er, at der eksisterer en tilstrækkelig organisering på rettighedshaversiden, således at det er muligt at få indgået den licensudløsende aftale. Udvalgets flertal vil her pege på fællesorganisationen COPYDAN, der er dannet på autororganisationernes initiativ med det formål at forvalte ophavsrettigheder, der i medfør af aftaler med brugerne eller på andet retligt grundlag udnyttes på en sådan måde, at en fælles forvaltning skønnes hensigtsmæssig. Man finder således ikke, at der vil være problemer af organisatorisk art.

En anden forudsætning for at aftalelicenser kan fungere i praksis er, at det samfundsmæssigt kan tolereres, at en konflikt om indgåelsen af den licensudløsende aftale fører til kortere eller længerevarende generelle forbud mod udnyttelsen. Vurderingen af dette spørgsmål hænger tildels sammen med, hvor omfattende rettighederne er. F.eks. vil indvendingerne mod en sådan forbudsmulighed antageligvis være meget stærke, hvis enhver benyttelse af bibliotekernes værker afskæres.

Udvalgsflertallets forslag omfatter kun biblioteker m.v., som udlåner eller udlejer eksemplarer af beskyttede værker offentligt. Hvis bibliotekerne derfor under en konflikt standser udlånet, vil de dermed være uden for ordningen og herefter vil benyttelse af værkerne kunne ske på bibliotekerne. Dette vil kunne afværge de skarpeste indvendinger. Desuden kan der rimeligvis indgås aftaler, så f.eks. forsknings- og undervisningsinstitutioner o.lign. ikke afskæres fra den sædvanlige biblioteksbetjening under en konflikt. Udvalgets flertal finder på denne baggrund ikke, at betænkighederne ved en aftalelicens på dette område bør være afgørende. Det erkendes fra flertallets side, at dets opfattelse ikke er i overensstemmelse med den daværende kulturministers skrivelse af 1. september 1982 til udvalget (ovenfor s. 6), hvorefter en nyordning ikke bør gøre det muligt for ophavsmændene eller deres organisationer at hindre udlån. Flertallet skal derfor tilføje, at der gennem regler om tvungen mægling vil kunne opnås en rimelig sikkerhed for, at egentlige konflikter på området kun bliver sjældne undtagelser. Selv om flertallet ikke vil kunne anbefale regler om tvungen voldgift, kan det dog tilkendegives, at det - såfremt ministerens nævnte udtalelse måtte vise sig at være udtryk for de lovgivningsmæssige muligheder - vil foretrække, herunder med henvisning til den i Vesttyskland gennemførte ordning, at den gældende lov erstattes af en lovgivning som den i betænkningen fremlagte med tilføjelse af regler om tvungen voldgift, i så fald om muligt begrænset til en overgangsperiode med henblik på at indhøste erfaringer for forløbet af forhandlinger.

9. Udvalgets konklusion vedrørende en ophavsretlig biblioteksafgift.

Et flertal af udvalgets medlemmer foreslår, at man ændrer den eksisterende biblioteksafgift til et ophavsretligt vederlag for bibliotekers udlån m.v. af ophavsretligt beskyttede værker. Flertallet lægger herved vægt på, at der ved bibliotekernes brug af bøger, noder, billedkunst m.v. sker en intensiv udnyttelse af ophavsmændenes værker. Denne udnyttelse er ophavsretligt relevant, men de gældende regler giver ikke den fornødne beskyttelse.

Flertallet peger herved på, at en ophavsretlig biblioteksafgift vil kunne bidrage til en afhjælpning af en række af de urimeligheder og skævheder, som præger den nugældende lovgivning. Komponister, billedkunstnere, fotografer, udøvende kunstnere og andre, hvis værker og præstationer udlånes af bibliotekerne, bør vederlægges herfor på samme måde som forfatterne bliver det, og det afgørende bør her være deres faktiske bidrag til de pågældende materialer. Det bør undgås, at katalogiseringsregler og lignende, som sigter på at varetage helt andre hensyn end de her omhandlede, får afgørende betydning for vederlæggelsen af ophavsmændene.

Flertallet noterer sig herved de resultater, som er nået af de af ministeriet for kulturelle anliggender nedsatte arbejdsgrupper vedrørende registrering af henholdsvis grammofonplader/bånd og billedkunst. Heraf fremgår, at det på disse områder i det væsentlige vil være muligt at etablere den fornødne registrering af bestanden, ikke mindst hvis den foretages i et samarbejde med centrale databaser, herunder baser uden for bibliotekssektoren, f.eks. rettighedsorganisationernes egne baser på musikområdet.

Flertallet finder i forlængelse af overvejelserne ovenfor i afsnit 8.5, at forudsætningerne for at etablere en aftalelicens på området er til stede, og man foreslår derfor, at denne rettighedskonstruktion anvendes. Den vil medføre, at brugsbetingelserne og vederlaget bliver genstand for frie forhandlinger mellem ophavsmændene og det offentlige. Desuden vil den have som en naturlig konsekvens, at rettighedshavernes organisationer overta-

ger administrationen af vederlagene. Under udvalgets forhandlinger har organisationerne erklæret, at de har de fornødne ressourcer, og at de er villige hertil. Efter udvalgsflertallets opfattelse vil der herigennem kunne opnås betydelige fordele, også for det offentlige.

I denne forbindelse må der navnlig peges på en række praktiske problemer, som vil være forbundet med en afhjælpning af den nuværende ordnings skævheder. Som nævnt ovenfor i afsnit 1 ydes der således af især optællingsmæssige grunde kun vederlag for værker med én ophavsmand. Ved at overlade administrationen til rettighedshaverne selv vil man - afhængigt af aftalernes indhold - kunne overlade det til dem selv at afgøre, hvorledes dette problem skal løses, herunder hvor store ressourcer man vil ofre på det. Det skal iøvrigt herved bemærkes, at de af ministeriet for kulturelle anliggender nedsatte udvalg vedrørende optællingsproblemer ikke fik til opgave at beskæftige sig generelt med det her nævnte spørgsmål, og nærværende udvalg har derfor ikke haft adgang til tilsvarende undersøgelser af muligheden for at udvide registreringerne på bogområdet, eventuelt på stikprøvebasis.

Iøvrigt finder udvalgets flertal, at det ved en aftalelicens vil være rimeligt og hensigtsmæssigt, hvis grundlaget for afgiftens opgørelse gøres til genstand for forhandlinger. Det er vel indlysende, at i og med at de af vederlagsretten omfattede biblioteker m.v. afgrænses efter, om de foretager offentligt udlån eller udleje, vil man kunne overveje at lade en registrering heraf være afgørende for vederlagsfordelingen. Reglerne er imidlertid foreslået affattet så bredt, at også andre løsninger vil kunne aftales, hvis man måtte foretrække det, f.eks. af tekniske grunde eller af hensyn til de berettigedes mere langsigtede indtjeningsgrundlag. Der eksisterer i så henseende en bred vifte af muligheder, f.eks. eksemplarantallet (som under den nuværende ordning), antallet af værker (titler) eller kombinationer heraf. Udvalgsflertallet lægger her meget vægt på, at ophavsmændene bør have en direkte indflydelse på håndteringen af deres egne rettigheder. Ganske tilsvarende gør sig gældende med hensyn til de udøvende kunstnere og rettighedshaverne efter § 49. I forbindelse med sådanne forhandlinger vil det være op til

rettighedshaverne selv at tage stilling til de øvrige kriterier for vederlæggelsen, herunder bl.a. værkeres art og størrelse, f.eks. via såkaldte genretabeller. Endvidere vil rettighedshaverne også selv kunne træffe beslutning om de fornødne overgangsordninger, bl.a. med hensyn til i hvilket omfang de nuværende berettigede bør sikres mod forringelser af deres økonomiske forhold.

Udvalgets flertal er opmærksom på, at en ophavsretlig ordning vil have som konsekvens, at også udenlandske ophavsmænd i en vis udstrækning vil blive berettiget til vederlag, men efter de fortolkninger af de internationale konventioner, som udvalget har lagt til grund ovenfor, eksisterer der kun en forpligtelse til at yde national behandling under forudsætning af materiel gensidighed.

Opmærksomheden må iøvrigt henledes på, at en opkrævning af vederlaget gennem de ophavsretlige organisationer formentlig vil kunne medføre, at der på internationalt plan gennemføres gensidighedsaftaler mellem organisationerne. På områder, hvor dokumentation af den enkelte rettighedshavers vederlag er vanskelig, er det ikke ualmindeligt, at sådanne aftaler indgås med det indhold, at pengene bliver i det land, hvor de opkræves. Iøvrigt må det tillige bemærkes, at også oversættelser i givet fald vil være berettigede til vederlag, da oversættelser efter ophavsretslovens § 4 nyder ophavsretlig beskyttelse. Efter den praksis, som er normal ved fordelingen af vederlag for brug af musikalske værker, er oversættere berettigede til en del af det vederlag, som ellers ville tilkomme ophavsmanden, og en sådan praksis må også forventes indført ved en ophavsretlig biblioteksafgift.

Med hensyn til de økonomiske konsekvenser af udvalgsflertallets forslag er det ikke muligt at angive noget overslag. Det skyldes for det første, at der så vidt udvalget bekendt ikke findes nogen opgørelser over, hvor mange der ville være berettiget til biblioteksafgift, hvis retten omfattede værker med mere end én ophavsmand, med andre ophavsmænd end de nuværende berettigede samt værker på f.eks. forskningsbibliotekerne. For det andet vil statens udgifter til biblioteksvederlag efter udvalgsflertallets

forslag afhænge af udfaldet af de forhandlinger, som forudsættes ført mellem parterne. Det skal dog bemærkes hertil, at man f.eks. kunne forestille sig vederlaget ydet i form af en såkaldt "blanket license", således at det offentlige var frigjort mod betaling af et aftalt beløb. Det ville herefter være op til rettighedshaverorganisationerne selv at foretage den nærmere forceling og herunder også at ordne forholdet til de udenlandske rettighedshavere, af hvilke kun de vesttyske for tiden ville kunne komme på tale. Såfremt det efter de lovgivningsmæssige muligheder findes afgørende, at en principiel aftalefrihed ikke bør kunne udløse en konflikt, som medfører hindringer for bibliotekernes udlån, vil flertallet som anført ovenfor s. 60 efter omstændighederne ikke modsætte sig, at udkastet suppleres med regler om tvungen mægling eller - subsidiært - med (midlertidige) bestemmelser om tvungen voldgift.

Et mindretal (Erik Carlsen, Anna Johansen, Britta Kummel, J. Nørup-Nielsen og Jytte Thorbek) er enig i, at en ophavsretlig biblioteksafgiftsordning ville kunne bidrage til afhjælpning af en række principielle mangler ved den gældende vederlagsordning.

Mindretallet kan imidlertid ikke tilslutte sig flertalsforslaget om gennemførelse af et rent aftalelicenssystem på området, da en sådan ordning vil indebære forbudsmuligheder for rettighedshaverne, som vil stride mod den i Danmark rodfæstede tradition for et frit biblioteksudlån. Der lægges i denne forbindelse også vægt på, at der ikke i noget andet land er gennemført nogen lovregulering om biblioteksudlån baseret på en ophavsretlig eneret med deraf følgende forbudsmuligheder. Mindretallet finder derfor, at en eventuel gennemførelse af en ophavsretlig afgiftsordning for biblioteksudlån bør udformes som en aftalelicens kombineret med tvungen voldgift eller som en generel licensordning, der udelukkende giver ophavsmænd og andre rettighedshavere en ret til vederlag.

Mindretallet bemærker herudover, at de administrative, økonomiske og andre konsekvenser af flertallets forslag synes uoverskuelige for alle bibliotekstyper, idet man gør opmærksom på oplysningerne side 54 og side 62 om, at der ikke - bortset fra fonogram- og

billedkunstområdet - foreligger undersøgelser af mulighederne for og konsekvenserne af forskellige optællinger og registreringer.

10. Flertallets udkast til lovbestemmelser.

§ 23 a. Har et bibliotek eller en anden virksomhed, som udlåner eller udlejer eksemplarer af beskyttede værker til almenheden, i medfør af en aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske ophavsmænd til en bestemt art af værker, ret til at stille eksemplarer til rådighed for almenheden, må biblioteket m.v. på tilsvarende måde og på vilkår svarende til de i aftalen fastsatte råde over eksemplarer af udgivne værker af samme art, der ikke omfattes af aftalen. Denne ret omfatter kun værkseksemplarer, som er omfattet af udgivelsen.

Stk. 2. Hvad der af organisationen måtte være bestemt om fordelingen af vederlag for den af stk. 1 omfattede råden over eksemplarer mellem de ophavsmænd, som repræsenteres af organisationen, herunder om vederlagets anvendelse til kollektive formål, skal finde tilsvarende anvendelse over for ophavsmænd, der ikke repræsenteres af organisationen.

Stk. 3. Hvis hverken den i stk. 1 omhandlede aftale eller de i stk. 2 nævnte af organisationen fastsatte bestemmelser giver organisationens medlemmer ret til en sådan individuel afregning, at aftalen eller bestemmelserne kan lægges til grund ved afregning med ophavsmænd, der står uden for organisationen, kan disse dog vælge at gøre krav på individuelt vederlag, der om fornødent fastsættes i overensstemmelse med reglerne i § 54. Sådanne krav, der kun kan rettes mod organisationen, forældes i løbet af to år fra det tidspunkt, hvor den pågældende råden fandt sted.

Stk. 4. De i stk. 1 omhandlede organisationer af ophavsmænd og deres vedtægter skal godkendes af ministeren for kulturelle anliggender.

§ 45, stk. 3. (Der tilføjes en henvisning til § 23 a.)

§ 49, stk. 3. (Der tilføjes en henvisning til § 23 a.)

§ 58, nyt stk. 4. Bestemmelserne i § 23 a og § 45, stk. 3, jfr. § 23 a gælder for værker og præstationer af danske statsborgere og

personer, der er bosat i Danmark.

§ 58, stk. 4 og 5 bliver herefter til stk. 5 og 6.

11. Bemærkninger til forslaget.

Til stk. 1.

Reglen omfatter biblioteker og andre virksomheder. Herved sigtes dels til det offentlige biblioteksvæsen og bibliotekerne i folkeskolen, dels til virksomhedsbiblioteker, lejebiblioteker og andre værkssamlinger. Afgrænsningen er således ganske vid, idet den afgørende begrænsning ligger i kravet om, at der sker udlån eller udleje til almenheden. I overensstemmelse med de almindelige ophavsretlige regler er det afgørende derved, om enhver eller i hvert fald generelt afgrænsede dele af befolkningen har adgang til den pågældende værksudnyttelse. Det betyder, at de almindelige offentlige folke- og forskningsbiblioteker er omfattet, ligesom eventuelle private samlinger, hvorfra der sker offentligt udlån. Også skolebiblioteker, hvorfra eleverne vil kunne hjemlåne bøger m.v., vil være omfattet. Modsat vil f.eks. virksomhedsbiblioteker, som alene betjener de ansattes faglige behov, og hvor bøgerne m.v. normalt forudsættes benyttet på arbejdspladsen, ikke være omfattet.

Den almindelige udlevering af undervisningsmaterialer, herunder skolebøger til elevernes brug i forbindelse med undervisningen (de såkaldte "taskebøger"), er heller ikke omfattet.

Mellem disse klare tilfælde findes et mere vanskeligt område, hvor man kan diskutere, om udlånet sker til almenheden. I udvalget har således amtscentralerne for undervisningsmidler været nævnt. Flertallet har ikke tilstrækkeligt detaljerede oplysninger om amtscentralernes virksomhed til at kunne udtale sig om disse, og iøvrigt vil vurderingerne her kunne ændre sig med tiden, i takt med ændret udlånspraksis, ligesom der kan være forskelle mellem de enkelte amts- og primærkommuner. Generelt kan det dog siges, at jo flere potentielle lånere der er, desto klarere må afgrænsningen af de låneberettigede være, for at udlånet falder uden for rettighederne. Hvis de pågældende biblioteker deltager i samarbejdsaftaler med offentlige biblioteker (interurbanlån og lignende), vil formodningen normalt være for, at deres samlinger anses for offentlige. Iøvrigt finder

flertallet, at afgrænsningsproblemer på dette område lettest vil kunne finde en løsning i forbindelse med de forudsatte aftaleforhandlinger.

Retten er defineret således, at den omfatter det forhold, at det pågældende bibliotek m.v. stiller værkseksemplarer til rådighed for almenheden. Der henvises herom til overvejelserne ovenfor i afsnit 8.3. Dette begreb omfatter ikke blot udlån og udleje, men også andre foranstaltninger, såsom at eksemplaret står til publikums disposition eller eftersyn på selve biblioteket m.v. (præsensbenyttelse).

Bestemmelsen giver kun adgang til at råde over de ikke-aftaledækkede ophavsmænds værker, for så vidt de er udgivne, jfr. definitionen i § 8, stk. 2. Tilsvarende krav vil antageligvis også blive fastsat i de forudsatte kollektive aftaler. Heri vil også andre forbehold kunne optages, forudsat at parterne kan opnå enighed herom. I så fald får disse forbehold i kraft af bestemmelsen også virkning for de ikke-aftaledækkede.

Det forudsættes iøvrigt, at der ved gennemførelsen af den foreslåede § 23 a sker en omformulering af §§ 23 og 25, så de kommer til at korrespondere med § 23 a. Det betyder, at den af bestemmelsen omhandlede råden over udgivne værkseksemplarer må holdes uden for de af § 23 og 25 anordnede begrænsninger af sprednings- og visningsretten.

Forslaget følger iøvrigt i det væsentlige samme linie som det af udvalget stillede forslag om aftalelicens vedrørende fotokopiering i undervisningsvirksomhed, jfr. bet. 912/1981. Der kan derfor henvises til denne betæknings side 118 f, og 131 ff, hvor der er nærmere bemærkninger til den tekniske gennemførelse af aftalelicensen, herunder bestemmelserne i stk. 2-4.

Til § 45, stk. 3 og § 49, stk. 3.

De indføjede henvisninger til § 23 betyder, at rettighedshaverne efter disse bestemmelser, d.v.s. henholdsvis udøvende kunstnere og frembringere af kataloger, tabeller o.lign., bliver berettiget

til vederlag for offentligt udlån af deres præstationer på samme måde som de efter lovens kap. I berettigede. For så vidt angår de udøvende kunstnere forudsættes det herved, at der er tale om indspilninger af deres præstationer på bånd, plade eller lignende. Iøvrigt henvises til udvalgsflertallets overvejelser ovenfor i afsnit 8.1, herunder også om forholdet til fonogramproducenternes og radio- og fjernsynsforetagernes rettigheder.

Til § 58, stk. 4.

Efter denne regel vil vederlagsretten være forbeholdt danske statsborgere og personer, som er bosat i Danmark. Der er her tale om en mindre justering i forhold til den nugældende ordning. Der er ikke foreslået særlige regler om udenlandske ophavsmænds berettigelse, idet kulturministeren er bemyndiget til at fastsætte de nærmere regler administrativt, jfr. § 60, stk. 1, men udvalgsflertallet har her forudsat, at en udvidelse til udenlandske rettighedshavere baseres på et krav om materiel gensidighed.

International Federation of Phonogram and Videogram Producers

Den Danske Gruppe af IFPI

Den 3. januar 1985.

JS/LJ,

Formanden for udvalget vedrørende revision
af ophavsretslovgivningen,
professor, dr. jur. Mogens Kogtvedgaard,
Retsvidenskabeligt Institut,
Studiestræde 6,
1455 København K.

Son advokat for Den Danske Gruppe af IFPI tillader jeg nig at rette henvendelse til Ophavsretsudvalget vedrørende det foreliggende udkast til delbetænkning on biblioteksafgiften, son jeg netop er blevet gjort bekendt ned.

Efter udkastet går et flertal af udvalget ind for, at de udøvende kunstnere, nen ikke fonogramproducenterne eller radio- og fjernsynsforetagender, skal være uniddebart berettigede til en andel af den ophavsretligt baserede biblioteksafgift, son udvalget går ind for.

På fonogramproducenternes vegne nå jeg protestere nod, at udvalget på dette onråde foreslår en forringelse af fonogramproducenternes retsstilling. Der er tale om et brud på det gældende princip on, at fonogramproducenterne har umiddelbare rettigheder efter ophavsretsloven - et brud, der savner enhver rimelig begrundelse, og son vil kunne føre til ødelæggelse af de traditionelt særdeles gode relationer nellen de udøvende kunstnere og fonogramproducenterne.

Såvidt ses, gives der ingen anden begrundelse for ikke i § 46 at foretage en henvisning til § 23 a, end at det vil være administrativt enklest, at fonogramproducenterne på samme nåde son eksempelvis bogforlæggerne kun får afledede rettigheder. Til dette er at sige, at et sådant administrativt hensyn ikke i sig selv kan være tilstrækkelig begrundelse for at gøre brud på hidtidige retsprincipper, men hertil kommer, at den administrative betragtning ikke er velfunderet.

De registreringssystemer, der i dag står til rådighed som grundlag for fordeling af afgift af bibliotekernes udlån af fonogrammer, og som er beskrevet i betænkningen fra "Det tekniske Biblioteksudvalg", omfatter fonogramproducenterne, og det vil være administrativt klart u hensigtsmæssigt ikke at lade fonogramproducenterne få en andel af biblioteksafgiften ud fra en fast fordelingsnøgle og i stedet lade producenterens ret være baseret på en individuel aftale med de udøvende kunstnere, som herefter skal anmeldes til fordelingsorganet.

flår udvalget anfører, at fonogramproducenterne blot kan ordne sig kontraktmæssigt med de udøvende kunstnere, ligger der heri kimen til en helt unødvendig administrativ byrde. Riet er imidlertid væsentligt at fastslå, at kontraktssynspunktet ikke blot medfører administrativt besvær, men tillige er urigtigt for den eksisterende store bestand af fonogrammer på bibliotekerne, hvor der af gode grunde ikke foreligger nogen aftale mellem fonogramproducenterne og de udøvende kunstnere om afgiftsprovenuets fordeling. Med udvalgets forslag vil producenterne således blive afskåret fra at få del i afgiften for alle hidtil producerede fonogrammer. Udvalget udtrykker ikke dette direkte, men er, så vidt jeg kan se, opmærksom herpå, idet man - med rette - fremhæver, at hvor kontrakten ikke indeholder bestemmelse om fordeling af biblioteksafgiften, tilfalder denne alene den part, der har rettigheder umiddelbart efter loven.

Det vil være en række af udvalgets medlemmer bekendt, at fonogramproducenterne på GRAMEX-området altid har respekteret de udøvende kunstneres rettigheder, selv om kunstnerens ret efter § 47 er overdragelig. Det er vanskeligt at se nogen fornuftig begrundelse for, at riet fortrinlige system, der er etableret til opkrævning og fordeling af de udøvende kunstneres og fonogramproducenterens vederlagskrav i forbindelse med offentlig fremførelse af fonogrammer, ikke skulle overføres på anden sekundær udnyttelse. Resultatet af udvalgsflertallets forslag vil blive en retsstilling, baseret på mere eller mindre hensigtsmæssige kontraktsformuleringer, hvor det

bestemt ikke kan udelukkes, at de fonogramproducenter, der reelt lider det største tab som følge af den til biblioteksudlånet knyttede privatkopiering, vil føle sig i deres gode ret til i fonogramkontrakten at stille krav om en større andel af biblioteksafgiften end den, der skal tilfalde kunstneren.

Jeg skal derfor indtrængende opfordre til, at spørgsmålet om fonogramproducenternes rettigheder i relation til biblioteksafgiften tages op på ny i udvalget, ligesom jeg for det tilfælde, at udvalgsflertallet ikke på det foreliggende grundlag ønsker at ændre den indstilling, som virker lidet gennemtænkt, fremsætter en høflig anmodning om at måtte få foretræde for udvalget.

Med venlig hilsen

Johan Schlüter

c.c. Bestyrelsen for den Danske Gruppe af IEPI.

c.c. Advokat Erik Mohr Mersing.

c.c. Kontorchef Britta Kummel, Danmarks Radio,

c.c. Landsretssagfører Otto Lassen, GRAMEX.

